

הרב יצחק יעקב פוקס

בס"ד

בין המצרים תשפ"א - 2152 שנה לחורבן בית שני

**תענית י"ז בתמוז וצום "תשעה באב" - למחרת שבת
כולל ההלכות "כשיבנה בית המקדש במהרה בימינו"
ומדריך הלכתי למטיילים, לנופשים ולמתארחים**

מקור השם: "בין המצרים" - "כל רדפיה השיגוה בין המצרים" (איכה א, ג)
עפ"י ספרי המחשבה החסידות והקבלה **זמן המסוגל ביותר להתקרב לבורא יתברך** כנרמז בפסוק: "כל רדפיה השיגוה – בין המצרים". ובפרט שבתות בין המצרים מעלתם גדולה משאר שבתות השנה, שאין בהם מנהגי אבלות כלל (מאור ושמש פרשת דברים).
השנה **תשפ"א**, חלים תענית י"ז בתמוז וצום תשעה באב בימי ראשון בשבוע, ארע לאחרונה לפני 13 שנה - תשס"ח על כן, השנה, אין דין "שבוע שחל בו תשעה באב", ואף לבני אשכנז, בכל עניין הנוהג רק ב"שבוע שחל בו תשעה באב" כגון קציצת ציפורניים, והשתתפות בסעודת מצוה בבשר ויין - לכל מי שירצה ועוד, כדלהלן] - מותרים עד שבת ח' אב, כמו כן, השנה, לא תיאכל "סעודה מפסקת" לקראת צום "תשעה באב", ובסעודה שלישית אוכלים, אפילו "כסעודת שלמה בשעתו". בדפים שלפניכם הלכות ומנהגים המותאמים לימי "בין המצרים" תשפ"א.

תענית שבעה עשר בתמוז

רמב"ם תעניות פ"ה: "יש ימים שכל ישראל מתענים בהם, מפני הצרות שאירעו בהם, כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה וכו' ובזיכרון דברים אלו נשוב להיטיב" **חמשה דברים אירעו לאבותינו בי"ז בתמוז:** א. בשנת ב' תמט נשתברו הלוחות הראשונים. ב. בבית ראשון בטל התמיד. ג. בשנת ג' תתכ"ט הובקעה חומת העיר בבית שני. ד. אפוסטומוס הרשע (משרי יון) שרף ספר תורה בבית שני. ה. הועמד צלם בהיכל.

תחילת הצום: עלות השחר, לבני אשכנז – 3:44 לבני ספרד – 4:09

המעוניינים לקום לאכול קודם עלות השחר, צריכים לעשות תנאי לפני הליכתם לישון במוצאי שבת – "איני מקבל עלי התענית עד עלות השחר". לעניין שתיה: **בני אשכנז**, אף אם לא התנו - רשאים לשתות (משנ"ב) **בני ספרד**, מלשון השולחן ערוך משמע, שהתנאי מעכב אף לעניין שתייה. מותר להתחיל באכילת פת עד חצי שעה לפני עלות השחר, ותוך החצי שעה אין לסעוד יותר מ"כביצה" פת (56 גרם). **לבנות ונשים** אין איסור, בכל יום, לאכול בחצי שעה שלפני עלות השחר – דעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל – בספר משנת אברהם.

חולים, תשושי כוח וזקנים שלדעת רופא הצום עלול להזיק לבריאותם, לא יתענו, ובכלל זה, מעוברות (לאחר 40 יום להריון) מניקות - עד 24 חודשים אחר הלידה אפילו הפסיקו להניק, וכן מפלת כמניקה (שו"ע תקנא מ"ב, ג כה"ח ודע"ת שם). **כל שאינו צם:** אוכל מהבוקר בצנעה אך לא בשר ויין ושאר מעדנים. **קטנים** – אינם צמים, אך אין לתת בידם ממתקים, אא"כ לקחום בעצמם (ברכי יוסף).

שטיפת הפה: מותרת לאסטניסט (רגיש) אפילו עם משחה, ויש לפלוט הכול. ולגר"ע יוסף זצ"ל יש להימנע מלהכניס לפה בבת אחת רביעית מים (86 סמ"ק), ויש לפלוט הכול. **בליעת תרופות:** מותרת, לגרש"ז אויערבך זצ"ל אפילו עם מים הנצרכים לכך, לגר"ע יוסף זצ"ל עדיף בלא מים, לדעת בעל שו"ת ציץ אליעזר, יש לפגמם, כגון עם תמצית תה סמיכה. ושמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל שדי לפורר קצת מהכדור למים.

נגיעה במאכלים ביום הצום: לדעת פרי מגדים מש"ז תרי"ב עפ"י הט"ז אין לגעת במאכלים שלא לצורך, שמא יבוא לאכול". **הטועה ואכל או שתה** – ימשיך בתענית ואין צריך להשלים תעניתו. ולמשנ"ב אף אומר עננו ועולה לתורה במנחה. **טעה וברך על מאכל** – בשדי חמד (בשם נחפה בכסף) "שב ואל תעשה" (ויאמר "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד) ויש אומרים שבצום דרבנן עדיף שיטעם מעט, שלתשובת הרמב"ם, ברכה לבטלה

איסור לא תישא וגו' והצום אינו אלא מדרבנן. **רחיצה** – אין לרחוץ כל הגוף בבת אחת במים חמים דרך תענוג. (פרי מגדים ועפ"י הט"ז).

אמירת עננו - בני ספרד – בשחרית ומנחה **בני אשכנז** – רק במנחה. השוכח עננו - אינו חוזר ויכול להשלים באלוקי נצור וכו' העומד לסיים התענית אחרי מנחה, רשאי לומר עננו כל עוד צם, ולבני אשכנז בשינוי: "ביום צום התענית הזה" במקום: "ביום צום תעניתנו". כמו כן, בני אשכנז אומרים "אבינו מלכנו" בשחרית ומנחה אפילו כשאין צמים. ואף כשמתפללים ביחידות.

חצות היום – 12:42 זמן מנחה גדולה – **1:18** סיום הצום – **8:09**
ויש נוהגים – **8:19**

אחר הצום מותרים בבשר ויין, ויש מגדולי הדורות שכשהיה בשר אכלו בשרי, לזכור את נבואת זכריה:

פרק ח, י"ט: "כה אמר ד' צבא' צום הרביעי (תמוז) וגו' יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ליימים טובים ולמועדים והאמת והשלום אהבו"

זהירות מסכנה בימי בין המצרים

כמבואר בשולחן ערוך תקנ"א ובאיכה רבה, במשך שלשה שבועות אלו שולט בשעות הצהריים "קטב מרירי" ["מקטב ישוד צהרים" (תהילים צ"א) צהרים – אותיות מצרים]. בין השעות הרביעית והתשיעית של היום בין השעות: 10:21 - 4:16] (משנה ברורה תקנ"א, ק"ב).

על כן יש להיזהר בדברים הבאים

- אין לכעוס על הבנים והתלמידים ובוודאי שלא להכותם בשעות אלו.
- לא ללכת יחידי במקומות שוממים מחוץ לעיר אלא לצורך מצוה (ערוך השולחן שם וחזון איש דינים והנהגות כ, ה)
- אין ללכת בין חמה לצל, היינו לאורך קו בו מסתיים צל ומתחיל אור השמש.
- להימנע מפעולות כירורגיות, כולל עקירת שן, ניתוחים, בדיקות חודרניות וחיסונים לתינוקות וכדומה בשעות אלו. פרט לצורך דחוף או בדיקת סוכר.
- אף שטיולים מותרים עד ר"ח מנחם אב, מכל מקום, יש להימנע ממסלולים ל"מיטיבי לכת" או פעולות שיש בהם סיכון. ("סנפלינג", "אומגה" וכדומה).
- אין איסור לרחוץ בים או בבריכה עכ"פ עד ר"ח אב (לבני אשכנז) או עד "שבוע שחל בו" (לבני ספרד) - השנה, עד שבת "חזון" ח' אב **לצרכי בריאות** - מותר לרחוץ (הגר"ח קנייבסקי שליט"א בתורת המועדים ס"ג, ב ושכן נהג החזון איש לרחוץ בים עד ר"ח אב.

רחיצה בים ובבריכה

התפשט מנהג, שמי שלא רחץ בים לפחות פעם אחת קודם י"ז בתמוז לא יתחיל בימי בין המצרים. לדעת מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א – אין לזה כל מקור בהלכה. וכן הוא ב"הליכות שלמה" ו, עמ' 13 ודעת הגר"ח ק שליט"א בספר קרא עלי מועד, ש"מנהג זה בטעות יסודו". ושמעתי ממרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל שכך נהגו בירושלים, בזמנים שנסיעה לים הייתה אירוע מסעיר ומרגש וחששו לדברי "יסוד ושורש העבודה" שראוי להימנע מלהתענג בימים אלו. וודאי שמותר לשחות בים או בבריכה לצורך בריאות. מכל מקום, אין להיכנס לים סוער. ולהיזהר בבריכה מקפיצות ראש בפרט בין השעות **16:16 - 10:21**

מנהגי אבלות (מי"ז תמוז עד משנכנס מנחם אב)

מכניסת ימי בין המצרים" נוהגים ארבעה עניני אבלות **לבני אשכנז בלבד: 1** איסור תספורת וגילוח **2** איסור נישואין **לכל עדות ישראל - כולל בני ספרד: 3** איסור ריקודים ונגינה **4** הגבלות בברכת שהחיינו.

איסור תספורת וגילוח

זמנו: לבני אשכנז – מי"ז בתמוז. לבני ספרד – רק בשבוע שחל בו תשעה באב, השנה - עד שבת חזון ח' אב. אמנם, בכף החיים, שגם לספרדים ראוי להחמיר מ"ח אב, וכן לשון בן איש חי (א') דברים י"ב: "ראוי להחמיר

מראש חודש אב והמיקל עד שבוע שחל בו אין גוערים בו" **הערה:** מותר לבן אשכנז לספר בני ספרד בימים שמותר להם.

בני ישיבות בני ספרד, הלומדים בישיבות אשכנז - מותרים להסתפר ולהתגלח, כמנהגם, ואין בכך משום "לא תתגודדו" (הליכות שלמה לגרש"ז אויערבך זצ"ל י"ד, ו). **האיסור: לאיש** - כל שיער, פרט לשיער שפה עליונה, המעכב את האכילה, שמותר לגלחו, עד שבוע שחל בו. **אישה נשואה** מותרת לספר שיער היוצא מתחת כיסוי הראש, משום צניעות (משנ"ב תקנא, י"ב).

נערה בגיל שידוכין ואישה נשואה, הרגילות בכך, מותרות במריטת גבות והסרת שיער הרגליים עד שבוע שחל בו ת"ב (שערי נחמה הרב טשזנר שליט"א ב, ח). **נערה לצורך פגישת שידוכים** בשעת הצורך מותרת אף להסתפר עד ר"ח אב (הגרש"ז אויערבך זצ"ל הליכות ביתה כ"ה הערה ע), אולם לאחר שהשתדכה (וורט) בשעטו"מ אין יותר היתר.

קטנים משהגיעו לחינוך (גיל 7 – 6) אין מספרים אותם. ויש מחמירים אף לפני כן – מצד עוגמת נפש לגדולים. ובמקום הצורך יש להקל לקטן שלא הגיע לחינוך עד שבוע שחל בו (פמ"ג וחי אדם) המקפידים לספר קטן בעשיית "חלקה" ביום מלאת שלש שנים - מותרים לקיים המנהג (קובץ מבית לוי ג, עמ' כ)

היתרים מיוחדים: בעלי הברית – המוהל, הסנדק ואבי הבן מותרים להסתפר כבר בליל הברית עד שבוע שחל בו (שער הציון, ד) ובמצב של ניוול גדול יש להקל גם לקוואר (חת"ס) **הברית בשבת** – מותר להסתפר מערב שבת, ובשבת הלוי שכיום לא נהגו להסתפר.

הפסד ממון – כשייגרם הפסד (פיטורין) יש להקל עפ"י חכם, עד שבוע שחל בו (אגרות משה ד, ק"ב וה, כ"ד).

חתן – כל שבעת ימי המשתה מסתפר. אך לא לשבת העלייה לתורה (דגול מרובה, א) **צורך רפואה** – מותר כל בין המצרים (לקט יושר עמ' 97)

הערה: גזיזת ציפורניים מותרת השנה לכל העדות עד שבת ח' אב

נישואין ושידוכין

נישואין: בני אשכנז – אין נישאים כל ימי בין המצרים. בני ספרד – בארץ ישראל נהגו להינשא עד ר"ח אב, ולא עד בכלל (שו"ת יחוה דעת א, לו) אכן, השנה, ממילא - ר"ח בשבת. ובפרט אם כשידחו הנישואין, ידחו לזמן רב.

אשכנזים המשתתפים בחתונת בני ספרד: לעניין **ריקודים** - מן הדין מותרים אף לרקוד (אגרות משה שם) ויש שכתב שעדיף שייצאו האשכנזים בזמן הריקודים (שו"ת מנחת יצחק ד, פ"ד). **נגינה** – נגן אשכנזי רשאי לנגן בחתונת בני ספרד לפרנסתו (ביאור הלכה תקנ"א בשם הפמ"ג)

שידוכים – מותרים לכולם, אפילו בתשעה באב עצמו (שמא יקדימו אחר) ובכף החיים שיש בני ספרד שנהגו שלא לעשות מסיבת "אירוסין" בימים אלו. בני אשכנז, עושים מסיבת "אירוסין" בכבוד קל אפילו עד ר"ח אב ובשירה בפה בלבד. **סעודת שבע ברכות** – מותרת בשירה ללא נגינה ואפילו בליל י"ז תמוז (גדולי ירושלים) וכלשון שבט הלוי ג, קנ"ז: "ללא ריקודים וללא שמחה יתירה".

ריקוד נגינה ושירה

נגינה וריקוד אסורים כל ימי בין המצרים (משנ"ב תקנא, ט"ז מנח"י א, קי"א אג"מ או"ח א, כ"א) והאיסור אף לקטנים משהגיעו לחינוך גיל 7 – 6 (אג"מ ד, כ"א). אמנם ב"הליכות שלמה" י"ג, ג שהאיסור, ביסודו, במנגינות המביאות לידי ריקוד, ונכון להימנע גם מאחרות. מסיבת סיום סוף שנת לימודים - מותרת, בסעודה ונאומים, ובשירה בפה בלבד.

היתרים מיוחדים

1. המתפרנסים מלימוד נגינה לתלמידים, אם יש הפסד ודבר אבד מצד התשלומים או איבוד זמן הלימוד – מותר. (שו"ת זכר שמחה, שו"ת מהר"ם שיק יו"ד, שסח ושו"ת ציץ אליעזר) אבל התלמידים בינם לבין עצמם בביתם אסור להם לעשות חזרות, כיון שבג' שבועות אין מצוי שייפגם כושר נגינתם (בצל החכמה ג, ס"א).

2. הלחנה, עיבוד ועבודות אולפן לצורך מקצועי מותרים - עד רח' אב. 3. מותרת נתינת קצב להתעמלות (לא למחול אירובי) ומותרת תרפיה במוזיקה נהג עייף בדרכו מותר לשמוע נגינה שלא יירדם, אמנם למרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל עדיף שיחנה (בזהירות) בשולי הדרך וינוח. 4. לדעת רוב הפוסקים מותרת שירה בפה עד ר"ח אב. בפרט שירי רגש המעוררים לעבודת הבורא. או להרגעת תינוק, ומותר אף להשמיע לו ממשחק התלוי בעריסתו (מנהגי מהר"ש תלמיד המהרי"ל, תקכ"ג).

ברכת שהחיינו

לדעת השולחן ערוך והאריז"ל – אין לברך ברכת שהחיינו כל ימי בין המצרים כולל שבתות. להגר"א – מותר אף בימי החול. למשנ"ב, צ"ח ושער הציון, שם. וכן בכף החיים, שם, **שבשלושת השבתות – מותר**. וכן דעת הגר"ע יוסף זצ"ל – ואפילו על בגד חדש. כמו כן, **ראש חודש אב**, לעניין שהחיינו - **דינו כשבת** ומותר לברך שהחיינו (שעה"צ שם עפ"י הגרע"א) - **השנה** ממילא ראש חודש אב בשבת.
שהחיינו על מצוות: מברכים גם בימים אלו – מילה (לבני אשכנז) פדיון הבן, על הולדת בת (שבט הלוי).
ברכת הטוב והמטיב – מותרת בין בחול בין בשבת [על קניית שולחן וכסאות, מקרר חדש, רכב משפחתי] (שע"ת תקנ"א שו"ת אגרות משה או"ח ג, פ והגר"נ קרליץ זצ"ל ואפילו בשבוע שחל בו. קניית בגדים חדשים מותרת עד ר"ח אב אלא שבבגד שמברכים שהחיינו, ינהגו כנ"ל.

שהחיינו על פירות העונה

א. פרי שלא ימצא אחרי תשעה באב - יניחנו לשבת, יתקלקל עד שבת - יש לברך בחול (רמ"א ומ"ב).
 ב. אכל פרי חדש ולא ברך שהחיינו – לא יאכל ממנו יותר, ויאכל אחרי בין המצרים מפרי חדש אחר, ויברך בכוונה לפטור הנ"ל (כף החיים) ג. ברך בטעות ברכת הפרי – על פרי חדש: לאבני מזר או"ח תכ"ח – יאכלנו בלי שהחיינו. לשע"ת וכה"ח – יברך שהחיינו. ד. מעוברת או חולה ר"ל, הזקוקים לפרי החדש מותרים בשעת הצורך לאוכלו. למשנ"ב – בלי שהחיינו. אמנם לדעת הגר"ע יוסף זצ"ל – מברכים שהחיינו.

יש מקפידים **באופן מיוחד** בימים אלו לומר לפני ברכת המזון מזמור קל"ז: **"על נהרות בבל"** וכן נוהגים לדעת מג"א ומשנ"ב בכל ימות החול כל השנה – מקור חיים תקנא, י"ז.

שבת פרשת "פנחס" - מברכים חודש "אב"

הדלקת הנרות: ירושלים - 7:14 מרכז - 7:29 צפון - 7:24 דרום - 7:32

ההפטרה: דברי ירמיהו וגו' (ירמ' א), הראשונה מ"תלתא דפורענותא" - שלש הפטרות החורבן הנקראות בשבתות "בין המצרים".

ברכת החודש: המולד - בליל שבת שעה 9, 59 דקות ו 9 חלקים

ראש חודש אב יהיה ביום **שבת קודש** פרשת "מטות מסעי" יש המשנים בהכרזת ראש חודש: במקום **"יחדשהו הקב"ה וכו' - "יהפכו" הקב"ה עלינו וכו' (כף החיים רפ"ד, מ"ב ותי"ז, ה).** ויש אומרים כרגיל

יום חמישי כ"ח תמוז "ערב ראש חודש מוקדם" - תפילת "יום כפור קטן"

חל ערב ראש חודש ביום שישי, המתענים, מקדימים להתענות ביום **חמישי** (כף החיים תי"ז, כ"א) ויש המתענים ביום **שישי** (בן איש חי (ב) ויקרא, ד וכן משמע במשנ"ב תק"נ, י"א).

שבת פרשת "מטות מסעי" - חזק - ראש חודש אב

הדלקת הנרות: ירושלים - 7:13 מרכז - 7:28 צפון - 7:23 דרום - 7:29

ראש חודש אב שחל בשבת: מצוה להרבות בסעודת ראש חודש (או"ח תי"ט) וכשחל בשבת, עושים מאכל אחד יותר ממה שרגיל בכל השבתות, כדי שיהא ניכר כבוד ראש חודש (משנ"ב תי"ט, ב).

ההפטרה: "שמעו דבר ד'" ובני ספרד מוסיפים פסוק ראשון ואחרון מ"השמים כיסאי" **בתפילת מוסף:** "אתה יצרת וכו' ואין אומרים "אב הרחמים" ולא "צדקתך צדק" **אבות פרק ב**

הערה חשובה: משבוע זה, זמן ה"שקיעה" מתחיל להקדים, מידי שבוע בכמה דקות, נא לשים לב !!

מנהגי אבלות – משנכנס אב תשפ"א

"משנכנס אב ממעטים בשמחה" אמרו חכמים: "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה", שנאמר: "שמחו את ירושלים וגילו בה כל אהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה" (תענית כ"ו, ל)

"ממעטים בשמחה" - האם אין שמחים כלל? לדעת משנ"ב עפ"י המג"א ודעת התוס' - "אין שמחים כלל". אמנם, לדעת רוב הפוסקים ממעטים רק בדברים שתיקנו חכמים כדלהלן, ובכל אופן ובכל עת "פיקודי ד' ישרים משמחי לב" ו"עבדו את ד' בשמחה" (פרט ללימוד תורה ביום תשעה באב עצמו). ותמיד יש לקיים את מצוות הבורא יתברך, באהבה ובשמחת הלב, בשלימות.

הכניסה לחודש אב

כתב "בן איש חי" בהקדמה לפרשת דברים: "חודש זה נקרא אב, שהוא עתיד להיות אב לכל החדשים, מאחר שנעשו בו רעות, מוכרח שיהיו בו טובות מרובות יותר מכל החדשים, על דרך הכתוב "שמחנו כימות עיניתנו"

מנהגים שלכל העדות מכניסת ראש חודש אב

בן ישראל שיש דין ודברים עם גוי, ישתמט ממנו בימים אלו, כי "ריע מזליה" (שולחן ערוך תקנ"א, א)

א. איסור בנין של שמחה

1. אין לצבוע בבית, לסייד, לקשט (גבס, טפט) אפילו התחילו קודם ראש חודש (בא"ח דברים, ג). ואין שותלים נטיעות ופרחים לנוי, בגינות או באדניות (אף לא לקראת שמיטה). המשך שיפוצים לצורך מגורים הכרחיים – מותר עד תשעה באב אך לא לנוי והרווחה.

2. מותרים: תיקוני אינסטלציה, צביעה אחרי שריפה ר"ל, סיווד עקב רטיבות או עובש (קובץ מבית לוי י"ג, עמ' כ"ג). מותרת, התקנת דוד שמש, סורגים, טלפון ניח, מזגן בלי הגימור הסופי (שמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל).

3. אין חותמים חוזה על קניית או שכירת דירה אא"כ בחשש הפסד או שמא יקדים אחר, ויחתמו על זיכרון דברים בלבד. ואין נכנסים לדירה חדשה אא"כ בצורך גדול כגון מחמת שכירות יקרה, ובתנאי שיקדימו הכנסת חפצים לפני ר"ח (שו"ת לבושי מרדכי א, ק"א). וברכת "הטוב והמטיב" מברכים אף בימים אלו (ביה"ל רכ"ג, ג). וכידוע, מרן החזון איש זצ"ל לא הייתה דעתו נוחה מחיפוש דירות בבין המצרים.

4. ניקוי הבית: יש להימנע בימים אלו מלנקות את הבית כרגיל (בפרט בירושלים ת"ו) אלא א"כ בשינוי, בהפחתת חומר הניקוי ובוודאי שאין להשתמש בפוליש (מבריק) ולא לצחצח חלונות ופנלים (שו"ת שלמת חיים להגרי"ח זוננפלד זצ"ל ד, ד בשם הגר"ש מסלנט זצ"ל ובאורחות רבנו ד, קל"ג בשם מרן החזון איש זצ"ל). אמנם, במקום שיש ריבוי לכלוך – מותר, וכשהתינוקות יושבים על הרצפה, מנקים כרגיל – התעוררות תשובה ג, ל.

ב. נגינה

אסורה, נגינה, אפילו לא לפרנסה ואף לא לפני גויים, אלא א"כ נגן מקצועי שאין לו מה שיאכל (בן איש חי). העוסקים במקצועות המוזיקה – עיבוד, הלחנה, הקלטות – מותרים בצנעה. לדעת בעל אגרות משה, אין להשמיע מוזיקה, אף לא לקטנים משהגיעו לגיל חינוך (6 - 7). ונראה, שיש להימנע אף משירה בפה – אלא אם כן, לצורך התעוררות בתפילה או בלימוד או למי שסרה ממנו חדות החיים, ובצנעה – דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל. המתפרנסים מלימוד נגינה, ויש להם הפסד ממון, ואיבוד זמן הלימוד, אפשר להקל, "עד שבוע שחל בו".

ג. נסיעות וטיולים

ראוי להימנע, מנסיעות בדרכים או באמצעים שיש בהם סכנה, בפרט מטיסות שאינן הכרחיות (קובץ מבית לוי י"ג, עמ' כ"ב) פרט, לצורך מצוה או לקברי צדיקים (יום פטירת האריז"ל ה' מנ"א) או ביקור בארץ ישראל, זהירות מיוחדת, בימים אלה, בשימוש בטרמפים.

ד. שידוכים

בני ספרד – נמנעים מראש חודש מעריכת מסיבת "אירוסין" ורק עושים "זורט" (משמעות השו"ע תקנ"א, ב, בן איש חי דברים ובכה"ח **בני אשכנז** – מותרים בכיבוד קל בלי ריקודים ונגינה ורק בשירה בפה (משנ"ב, ט"ז)

ה. קניות

ממעטים במשא ומתן כולל קניית חפצים, בגדים, רהיטים אפילו שאינם טעונים שהחיינו, ואפילו לצורך שימוש אחר תשעה באב, ואפילו לא עבור קטנים (שמעתי מהגרי"י פ"ש זצ"ל) – ובפרט לא תכשיטי זהב וכסף. אפילו לא נעלי "תשעה באב" א"כ אין אחרים, יקנו פשוטים (קרוקס) –הגר"מ פיינשטיין זצ"ל.

קניות המותרות

- א. מותרת קניית צרכי נישואין הסמוכים לאחר תשעה באב (משנ"ב, י"ד). **ב.** לצורך פרנסה, מותרת אפילו קניית רכב, ולברך שהחיינו לאחר ת"ב. (ברכב משפחתי מברכים "הטוב והמטיב", ברכה המותרת בימים אלו).
- ג. מותר לקנות מצרכי מזון, כולל בשר שהרי אכילת בשר מותרת בשבת, ובסעודת מצוה וכו')
- ד. דבר אבד, כגון שהמחיר עלול לעלות או כשישנה הזדמנות חד פעמית מותרת (הגרי"ש אלישיב זצ"ל) ועדיף לקנות ולבוא לקחת אחרי תשעה באב.
- ה. מותר להזמין רהיט ויש לקבלו אחרי ת"ב, הגיע לפני – יש לכוון שלא לזכות בו אלא לאחר ת"ב.
- ו. צרכי בריאות הגוף – מותרת קניית מאורר, משקפיים, שעון, הלבשה אישית. כשאינן יותר. ושמעתי מהגר"י פ"ש זצ"ל שעד שבוע שחל בו ת"ב עדיף לקנות לבנים וגרבים חדשים מאשר לכבס ישנים (לבני אשכנז).
- ז. קניית ספרים – מותרת, כל הנחוץ ללימוד, והוא הדין ציצית תפילין ומזוזות (דעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל והגרי"ש אלישיב זצ"ל).
- ח. קניה ונתינת מתנות – כנראה מותר (לתקן שנאת חנים). פרט ליום ת"ב עצמו ואמר לי הגרי"ש אלישיב זצ"ל – "לא זר פרחים מפואר". מתנה לבר מצוה, ברית – נחשבים "כדבר אבד" כי אם לא יתנו כעת, אולי לא יתנו לעולם (הגר"י שורץ שליט"א). מתנה ללידה עדיף לתת לתינוק ולא לילודת (שמעתי מהגרי"י נויברט זצ"ל).

ו. עשיית בגדים

1. אין לתפור, לסרוג, לרקום בבגד חדש, אפילו לא ייגמר קודם ת"ב (בן איש חי) איסור מיוחד בתפר או רקמה של שתי וערב (שבטלה אבן השתייה), מצוי בתיקוני גרביים. להגר"ע יוסף זצ"ל אין לעסוק אפילו לא בגזרות בבד. ויש מתירים (בצל החכמה ושבט הלוי).
2. **תופרת מקצועית:** שנמסרה לה העבודה לפני ראש חודש. מותרת להמשיך ולתפור עד שבוע שחל בו (באור הלכה) - אפילו במכונה ובמעשה אומן, **השנה** - עד שבת ח' באב. אך אין להעביר את הבגד ללקוחה אלא אחרי תשעה באב.
3. **תיקונים בבגד ישן:** תפירת כפתור, קרע, טלאי מותרים (כף החיים) אך אין ראוי לאגור את כל התיקונים המצטברים בשנה, לימים אלו (הגר"מ פיינשטיין זצ"ל) אבל, תפירת בגד מחדש אחרי פירוק, והפיכת חצאית מצד לצד מוגדרת ככיבוס ואסורה. (מרן החזו"א זצ"ל) **מכפלת בבגד חדש** – אסורה כסיום בגד.
4. **וילונות כלי מיטה** – מותר לתפור, כיון שאינם בגד. ומכל מקום אין לתלותם אלא כשיש צורך כגון: צניעות, הגנה משמש וכדומה (מהגר"מ הלבשרשטם זצ"ל)
5. **אריגת גובלן**, כיסוי חלות, שטיחונים – מותרים (שמעתי מהגר"ח"פ שיינברג זצ"ל) מותר לנערות במחנה קיץ לעסוק בעבודות ריקמה - הגרש"ז אויערבך זצ"ל בשלמי מועד עמ' תפ"ט והליכות שלמה עמ' תכו.

אכילת בשר ושתית יין

השנה האיסור מתחיל לכל העדות ממוצ"ש "מטות מסעי" ליל ב' באב. **סיבת האיסור:** בטלו קורבנות, בטל ניסוך היין ולא משום אבלות (אבל ר"ל מותר בבשר ויין "תנו יין לאובד וגו'")

איסור אכילת בשר כולל: בקר, עוף, ואפילו תבשיל שנתבשל עם בשר ואפילו רק מרק צח שהתבשל בו עוף – אסורים. דג ומאכלים בטעם בשר (טבעול) – מותרים. נפלה חתיכת בשר בתבשיל – יש פי שישים מותר התבשיל מותר באכילה.

איסור שתיית יין כולל: מיץ ענבים, מיץ צימוקים, תבשיל או עוגה שיש בהם יין. אם טעם היין מורגש – אסורים (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שלא כט"ז) אבל משקה בטעם יין - מותר. **מותרים בשתייה:** ויסקי, קוניאק, ליקר, ערק, וודקה וכדומה (לא נוסכו על גבי המזבח) מעט יין כדי להירדם כשאינן כדור שינה – מותר (שדי חמד).

יוצאים מן הכלל באיסור בשר ויין

- א. חולה ר"ל, מחלים, וחלוש - מותרים בבשר, ואם די להם בעוף - יעדיפו עוף (רוב הקרבנות מן הבקר).**
- ב. מעוברות ומיניקות - מותרות בבשר עוף עד ז' באב וכן יולדת תוך שלשים ללידה - מותרת בבשר.**
- ג. קטנים - לדעת המשנ"ב אין להאכילם בשר. אך הביא בשם הח"י אדם - שאין להחמיר בקטנים לפני גיל מצוות, אלא בשבוע שחל בו (השנה - אין "שבוע שחל בו"), אף למחמירים: המנהג למעשה: שעד גיל חינוך - 6-7 - אין לאסור (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שו"ת דברי יציב לאדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל או"ח ב, רל"ו וחנוך לנער להגר"י בלוי זצ"ל כ"א, ה).**
- לדעת הגר"ע יוסף זצ"ל - בשר שנשאר משבת מותר לקטנים אף שהגיעו לגיל חינוך. ולגרי"ש אלישיב זצ"ל - לילדים שהגיעו לגיל חינוך (6-7) אף שנשאר משבת, אין להאכילם, רק עוף או תבשיל של בשר.**
- ד. הטועה וברך על בשר או יין - יטעם מעט (שדי חמד ושבט הלוי)**

ה. סעודת מצוה: כל שנה, מראש חודש עד שבוע שחל בו - כל המשתתפים מותרים בבשר ויין. משבוע שחל בו - מותרים בעלי השמחה, קרוביהם ועוד עשרה וכן הנשים אם מוזמנות תמיד לשמחה כזו, אך אסור לשלוח הביתה. **השנה,** שאין שבוע שחל בו, מותר להשתתף ולאכול בשר ויין לכל שירצה, עד שבת חזון ח' אב. **מהי סעודת מצוה: ברית מילה** (אפילו שלא בזמנה) **פדיון הבן** (אפילו נדחה) ובעלי הברית מותרים בכל הסעודות באותו יום (התעוררות תשובה), סעודת **בר מצוה:** ביום שהגדיל או כשהחן דורש - (ח"י אדם).

ו. סיום מסכת: אם רגילים לעשות תמיד סיום בסעודה. מותרים בבשר ויין. סיום לעניין זה: ספר במקרא (ישועות מלכו עשה סיום במוצאי ת"ב על איכה). מסכת משניות (לגר"ע יוסף זצ"ל אם למד שלא בעיון - יעשה לעצמו בלבד). כולל אבות דרבי נתן או מסכת סופרים אבל לא מסכת דרך ארץ - מהרש"ם. סדר משניות - אפילו לא בעיון, מסכת בבלי או ירושלמי וכן המסיים חיבור ספר.

כשמימיים במחנה או קייטנה - מותרים כולם בבשר (קיצור הלכות בין המצרים לגר"מ פיינשטיין זצ"ל (והסכמת הגרש"ז אויערבך זצ"ל). אבל לא יזמים "סיומים" לשם כך.
הערה: לעניין טעימה בערב שבת, ממאכלי שבת חזון - להלן.

איסור כיבוס וגיהוץ

לבני אשכנז: האיסור מראש חודש. **לבני ספרד:** השנה - רק בתשעה באב עצמו. **האיסור כולל:** אפילו להניח לאחר ת"ב, ואף לא למסור למכבסת גויים, כולל ניקוי יבש (אגרות משה) גיהוץ ככיבוס (הגרי"ש אלישיב זצ"ל) מותר במכבסת אשכנזי לכבס לבני ספרד,

ניקוי כתם מקומי בבגד: מותר, אפילו נתלכלך לפני ר"ח, אבל רק כשאינן אחר. ומותר אפילו ישנם שלשה כתמים בשלשה מקומות בבגד - כי אין בזה שמחה, והסחת דעת מהאבלות (הגרי"ש אלישיב זצ"ל). **ניקוי אבק במברשת:** כף החיים והחזון איש - אסרו. אבל כשהדבר נוגע לכבוד הבריות - מתירים. **צחצוח נעליים:** בשעת הצורך, מותר ללא הברקה. **לכבוד ש"ק** (אף בני אשכנז) מותר כרגיל (אג"מ). ולדעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל והגרי"ש אלישיב זצ"ל - אכן, שלא לכבוד שבת - יש להימנע.

יוצאים מן הכלל באיסור כיבוס

- א. לכלוך שאם לא יכבס מיד, לא יתנקה מן הבגד - מותר לנקותו.**
- ב. התלכלכו כל בגדיו מותר לשטוף במים בלי סבון כולל גרביים לבנים (כתם מקומי מותר כנ"ל אפילו בסבון)**
- ג. בגדי ילדים קטנים, מותר לכבס ואף למלא מכונה: עד גיל 5-6 (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל). והוסיף: ומה שכתב במ"ב, פ"ג מ"מ לא יכבסו הרבה ביחד", הדבר אמור ביחס לאופני הכיבוס שנהגו בעבר, אבל בכיבוס ביתי במכונת כביסה, לא נאמרה מגבלה זו, ואף מותר לתלותם בפרהסיה, כשניכר שהם של קטנים (כל זה מדברי הגרי"ש אלישיב זצ"ל) כולל כלי מיטתם ומצעים (שמעתי מהגר"מ הלבשרשטם זצ"ל)**

בגדי ילדים הגדולים יותר, מותר לכבס – רק עד שבוע שח"ב (לאשכנזים) בגד בגד, לפי הצורך. התלכלכו כל בגדי הילד ולצורך ש"ק – יש להתיר אפילו בגיל 8 – דעת הגר"ש וואזנר זצ"ל.

ד. מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר (אף לגדול) לכבס מראש חודש עד השבת (משנ"ב תקנא, כ"ט). **ה.** כיבוס פאה (כשרה): הגר"פ שיינברג זצ"ל הקל. לגר"ש אלישיב זצ"ל רק אם אין כיסוי אחר ומשום כבוד הבריות – לכל הדעות, מותרים ריענון והתזת ספריי.

לבישת והצעת מכובסים

לבני אשכנז – מראש חודש **לבני ספרד** – השנה, מותר עד שבת חזון ח' אב.. האיסור כולל: מגבות, מפות שולחן, כלי מיטה. ורשאים בני אשכנז לתת לספרדים להסיר חידושם מהכביסה, עד שבוע שחל בו (כגון לנוח מנחת צהריים על סדינים שלא הספיקו האשכנזים להכין לעצמם – כדלהלן) לפני ר"ח.

סדר החומרה בלבישת הבגדים

אין ללבוש מכובסים ומגוהצים, לא בגדי שבת בחול וכל שכן לא חדשים אפילו אינם ראויים לברכת שהחיינו. **הלכה למעשה: בגד של זיעה:** לבנים, גרביים וכן חולצה הנוגעת בבית השחי (כשלובשים גופיה קיצרת שרוולים) במקומות החמים. נהגו להקל, למי שסובל מהזיעה. להחליף למכובסים (שו"ת שלמת חיים ד, ד – גרביים ומטפחות. שו"ת קנין תורה א, קט מועדים זמנים ח, שלח וערוה"ש י"ד שפט, ו).

וכן הורני הגר"ש אלישיב זצ"ל, ביקש שאביא לו שו"ע יו"ד והראני בפתחי תשובה שפ"ט, ד והוסיף, "אף שיש מדייקים לא כן". ועל כן, לדבריו, מן הדין, אין חובה להכין חולצות **שבבית השחי נוגעות בגוף, כנ"ל**, ויש שנהגו להחמיר, בפרט ב"שבוע שח"ב".

היתרים מיוחדים

א. לצורך השתתפות בשמחת ברית מילה (ההורים המוהל והסנדק – אף בגדי שבת) פדיון הבן וברך מצוה הבחור והוריו – גם בגדי שבת (הגר"ש אלישיב זצ"ל) וכן הסבא יכול לחבוש השטריימל או כובע של שבת (הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל)

הערה: בבר מצוה אפילו ביום הבר מצוה או כשהנער דורש לא ישיר חזן ואין להשמיע מוזיקה אפילו מוקלטת (כן הורני הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל לקראת בר המצווה של בנו היקר שלמה נ"י שנערכה בליל א מנחם אב).

ב. לצורך שידוכים – אורחות רבינו ב, קל"ב שהחזו"א התיר כדי להיפגש ללבוש אפילו בגד חדש וכל שכן מכובס. והגר"ש אלישיב זצ"ל הורני: "אם נראה שדבר זה יכול להועיל – מותר ללבוש בגדי שבת". ומ"מ לא לכבס או לגהץ, בכל הנ"ל. **ג.** לצרכי בריאות. כגון המאושפז בבית חולים ר"ל מותר ללבוש מכובסים. **ד.** כשצריך להיפגש עם אנשי שררה ושלטון או לצורך פרנסתו – שו"ת אגרות משה ובצל החכמה ד, קלח. **ה.** כיפה, כובע ופאה מותרים בחבישה אפילו מכובסים.

הכנה לצורך הלבישה

בני אשכנז לקראת ר"ח **ובני ספרד** לקראת תשעה באב. יש ללבוש הבגד זמן מה, לדברי בן איש חי דברים, ו הובא בכף החיים, צא – **שעה אחת**. ואמר לי הגר"ש אלישיב זצ"ל שבימים מאד חמים די **ברבע שעה** בגד בגד ולא כמה בגדים זה על זה. שלא כ"דעת קדושים" יו"ד שפ"ט שאפשר מספר בגדים יחד לשעה. לדעת הגר"ע יוסף זצ"ל (ילקוט יוסף ח"ה עמ' תקס"ד) **יש להכין גם לבנים וגרביים** לפני שבוע שחל בו ע"י לבישתם חצי שעה. **בגדי ילדים** עד שהגיעו למצוות – אין צורך להכין (שמעתי מהגר"י נויבירט זצ"ל).

הכנת בגדי איש על ידי אישה

בני אשכנז שלא יספיקו להכין בלבישה את בגדיהם המכובסים לפני ראש חודש **ובני ספרד** - שלא יספיקו להכין לקראת "יום תשעה באב" יש **שאסרו** לאשה או אחות ללבשם במקומם לזמן מה, משום איסור "לא תלבש" (דעת הגר"א נבנצל והגר"י טשזנר שליט"א, ולדעתם, הוא הדין **בזוג הבא לכותל המערבי** ומחויב בקריעה, ויש עמם חולצה ישנה אחת, שלו או שלה - **אסור** לגבר ללבוש את שלה ולה את של הבעלה, לקריעה (אפשרי מן הדין לקרוע באותו בגד עד 5 פעמים), משום שאיסור "לא יהיה כלי גבר על אישה" **דאורייתא** וחובת קריעה **דרבנן**, והעיר מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, שיתכן, מכיוון שחולצה קרועה אין הדרך ללבוש אלא מזרקת לפח (שהרי אסור לאחות ולתפור את הקרע שקריעו בכותל), ועל כן, יתכן שלאחר שקרע האיש, שוב אין על

החולצה שם חולצה של איש, ויהיה מותר גם לאישה ללבשה לקריעה. ויש לציין, שבשנות מנחת יצחק ב, ק"ח אוסר לאישה ללבוש בגד פנימי של בעלה אפילו בצנעה בשעת הצורך, שעל כל פנים עוברת על איסור דרבנן.

שכחו להכין - אפשרי בשבת להחליף בלא לומר שמכינים לימות החול ועדיף להחליף לפני הליכה לתפילה או לאחר מנוחת הצהריים. **מגבות שלא הוכנו** אפשר לחלקם בשבת בין הנוטלים ידיים לסעודה, ויגב כל אחד במגבת אחרת. **שכחו גם בשבת:** יש שהתירו להניח הבגד על הרצפה (במקום שאינו נקי לגמרי) במשך כחצי שעה. או לדרוך ולרמוס עליו, אולם שמעתי ממרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל שאין לסמוך על זה אלא לעניין לבנים וגרבים (למחמירים להכנים), ולדעתו, מועיל יותר, להניח את הבגד המכובס תחת המזרן, ולישון עליו בלילה.

איסור רחיצה

מעשי השנה רק לבני אשכנז – מראש חודש. **והאיסור להם:** אפילו בצונן כל הגוף בבת אחת. **ויש לציין,** שאף לבני ספרד - לדעת הבן איש חי אפילו מראש חודש אין מתרחצים אלא כשמזיעים.. **ילדים** עד גיל 6-7 מותרים להתרחץ כרגיל – דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

רחיצה המותרת: פנים ידיים (עד המרפק) רגליים (עד הברך) מותרים לרחוץ בצונן – משנ"ב, צ. **רחיצה להסרת לכלוך** (כולל זיעה מרובה) מותרת אפילו בסבון ומים חמים – הגרי"ש אלישיב זצ"ל. כשצריך רחיצה לניקיון (לא לתענוג) באותם מקומות בגוף, **עדיף במים חמים** מצוננים, כהסבר מרן הגר"פ שיינברג זצ"ל, כי לכלוך וריבוי זיעה לא עוברים בצונן, וא"כ סתם מתרחצים כלתענוג. **הגדרת צונן:** כל שאינו נהנה מחמימות המים, וההיתר רק איבר איבר, היינו תמיד יהיה איבר אחד מחוץ למים. ומכל מקום, אין להשתמש בסבון תמרוקים – שמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל. **רחיצה לבריאות:** המאושפז בבית חולים ונדרש להתרחץ - יתרחץ. וכמובן, כל הזקוק לרחיצה מטעמי בריאות - מתרחץ, ובשעת הצורך אף בסבון ומים חמים. בכלל זה, איש צוות רפואי החוזר מטיפול בחולי קורונה, או במבודדים - מתרחץ כנדרש ואף מכבס בגדיו, ואף מגהצם, בצנעה **מותרת רחיצה כרגיל, לצורך מצוה.**

טבילה לאנשים: מי שאינו מחסיר יום מלטבול – מותר אפילו בחמים, אלא שייצא מיד – שמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל. במקוואות שמקפידים, שאין לטבול בלא רחיצה קודם - יש להתרחץ במים קרים, ולא את כל הגוף בבת אחת. אי אפשר בקרים - רוחצים בפושרים, כל שלא נהנים מחמימות המים. מקפידים אף להשתמש בסבון - ירחץ בסבון איבר איבר.. אם מחמת הנגיף נדרשים להתרחץ לאחר הטבילה - ירחץ בקרים או בפושרים. **סיכה:** לצורך מניעת גירוי וייבוש העור – מותר אך לא לטיפוח ויפוי. במקומות חמים ולחים התיר הגר"מ פיינשטיין זצ"ל ב"הלכות ביה"מ" שימוש במשחות, קרם ובושם.

סיכום דברים המותרים השנה לכל העדות עד "שבת חזון" ח אב שלעניינם אין השנה "שבוע שחל בו"

1. קציצת ציפורנים. 2. מריטת גבות ושיער הגוף לנשואות ולבנות בגיל שידוכים. 3. כיבוס בגדי ילדים אשכנזים הגדולים מגיל 5-6 אחד אחד לפי הצורך. (לספרדים מותר כל כיבוס) 4. לאשכנזים גדולים, עדיף לקנות גרביים ולבנים חדשים מאשר לכבס ישנים (שמעתי מהגרי"ש פישר זצ"ל). 5. "אם אין לו אלא חלוק אחד, מותר לכבסו עד שבוע שחל בו" (משנ"ב תקנ"א, כ"ט). 6. מותר לתופרת מקצועית להמשיך לתפור בגד חדש, אך למוסרו רק לאחר תשעה באב. 7. מותר לבעל מכבסה אשכנזי לכבס לבני ספרד, ולהבדיל לצורך אינם יהודים. 8. בסעודת מצוה, מותר להשתתף לכל מי שירצה, ולאכול בשר ויין, אף שאינו מהקרובים

קידוש לבנה: כתב הרמ"א בסי' תכ"ו, ב: "אין לקדש הלבנה לא לפני ט"ב ולא במוצאי ט"ב. אמנם להגר"א ב"מעשה רב", קנ"ט: "אין מחמיצין המצווה עד ז' אחר המולד או עד מוצ"ש, רק תיכף אחר ג' ימים, וכן מקדשין קודם ט"ב וקודם יוה"כ" וכן נהג החזון איש (דינים והנהגות י"ז, ה) אמנם במשנ"ב בשם האחרונים לקדש במוצאי ט"ב וב"פרי עץ חיים" בשם הר"ח ויטאל זי"ע שמקדשין במוצאי תשעה באב להודיע שעתידין להתחדש כמותה, וזו בשורה השייכת אז, כי בט"ב נולד מלך המשיח". וראה עוד להלן, במוצאי תשעה באב.

לקראת שבת "חזון" - פרשת דברים – ח' באב

א. מנקים את הבית כרגיל, ללא שפשוף ומירוק והברקת חלונות, פורסים מפות מכובסות על השולחנות אך בני אשכנז לא מחליפים המצעים, אא"כ כבר השתמשו בהם לפני ר"ח. לכבוד אורחים יש מתירים להציע מכובסים אם קונים פרחים לכבוד כל שבת – אין להימנע אף לשבת זו (אבני ישפה).

ב. **קציצת ציפורניים:** נחלקו הדעות אם נאסרה בכל תשעת הימים. ולכל הדעות, מותר לקצצם בערב שבת (ראה נוב"י קמא יו"ד, צ"ט). וכן, כשחל ת"ב בראשון, כהשנה, מותר לקצצם לכבוד שבת "חזון" (משנ"ב תקנ"א, כ) והיינו בוודאי למי שרגיל לקצצם בכל ערב שבת (א"ר ויד אפרים, וכה"ח, מ"ח). וראה הליכות שלמה יד, כ"ה.

ג. **רחיצה לכבוד שבת וחפיפה (לבני אשכנז):** בעש"ק "חזון" דברים - לדעת המשנ"ב רק פניו ידיו ורגליו בחמים ושאר הגוף בפושרים (כל שלא נהנים מחמימות המים), ואבר אבר (היינו לדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל כשבמשך כל הרחצה איבר אחד מחוץ למים) וכן חפיפת הראש בחמים וכל זה בלא סבון. אבל כבר הורו הפוסקים שכאשר השיער שמן ומלוכלך וגם כשהגוף אינו נקי - מותר אף בסבון פשוט (לא שמפו + קונדישינר) ובמים חמים לפי הצורך – כך הורני הגרי"י פ"ש זצ"ל, שהרי גם ביום ת"ב עצמו הותר להתרחץ להסרת הלכלוך כל שאינו לתענוג. ויש שהתירו רחיצה לש"ק כמו בכל ע"ש (הגר"מ פיינשטיין והגר"א הענקין זצ"ל). **טבילה במקווה:** הרגיל בכל ע"ש לטבול במקווה – מותר גם היום, בצוננים, ואם אינו סובל אלא חמים או שאין אלא מקווה של חמים - טובל אף בחמים, אך יזהר לצאת מיד (תוספות חיים על חיי אדם קל"ג, ל"ו וכה"ח שם).

ד. **טעימת מאכלי בשר:** לבני אשכנז – מותרת, בטעימה על קצה הלשון, בתנאי שפולטים הכול. לבני ספרד – אף בבליעה, אך רצוי אחרי חצות היום.

ה. **בגדי שבת:** מנהג ארץ ישראל ועפ"י הגר"א, לובשים כרגיל (שלא כהרמ"א שיש להישאר בבגדי חול) ולובשים מכובסים אפילו לא הוכנו, (דעת הגר"ח פ"ש שיינברג זצ"ל כדבריו: "לא מסתבר שיהיה אסור בגד מכובס לכבוד שבת") ולדעת האגרות משה, כשאין מכובסים, מותר אף כותונת חדשה לכבוד ש"ק, אמנם, לדעת הגר"נ קרליץ זצ"ל שיש להחמיר בזה אף לבר מצוה ולחתן. וראוי להתלבש סמוך לשבת.

הערה: בני ספרד יכינו בגדים לתשעה באב היינו בלבישתם לזמן מה, ולדעת הגר"ע יוסף זצ"ל יש להכין אף גרביים ובגדים תחתונים. לא הכינו יכינום בשבת.

הכנות לתשעה באב: רצוי להכין מערב שבת את הדרוש למוצאי שבת, כגון מגילת איכה, קינות, כרים וכיסאות לשיבה נמוכה ונעלי תשעה באב, כיון, שבמוצ"ש אין כל כך זמן להכינם.

שבת פרשת דברים – "שבת חזון" ח' באב

הנהגות השבת

אין אבלות בשבת, מכל מקום, נוהגים שאין מטיילים בשבת זו מן הבוקר לשם טיול, אא"כ לרפואה, או לביקור וכן להרגעת ילדים מבלי לשחק במתקנים מסוכנים וכדומה, בשבת שרים **זמירות** בתפילות ובסעודות כרגיל, אף מי שאינו רגיל לשיר זמירות בכל שבת (שו"ת אגרות משה או"ח ד, קי"ב). ואף שיש מקומות ששרו "לכה דודי" בניגון "א-לי ציון ועריה" (פרנקפורט ועוד) יש שהתנגדו לכך (תרומת הדשן) כי אין אבלות בשבת. מרן החזו"א התנגד שיאמרו הפסוק "איכה אשא וגו'" בניגון איכה. ויש שבסעודות שבת שרים רק זמירות של שבת.

בשבת **אוכלים בשר ושותים יין** כרגיל אפילו בסעודה שלישית – אפילו אף פעם לא אוכלים בשר בסעודה שלישית. **חתן** העולה לתורה מזמרים לו כרגיל, ובקידוש מגישים פשטידה (קוגל) כרגיל. אומרים "אב הרחמים" אמנם אין אומרים במנחה "צדקתך צדק וגו'" (קרא עלי מועד)

אחר חצות היום: (12:45)

נוהגים שלא ללמוד דברי תורה רגילים ואכן ברמ"א שאין אומרים פרקי אבות, ויש להקדים אמירת שמו"ת ולימוד עם הילדים. אמנם, המשנ"ב בשם הט"ז מפקפק מאד על מניעת לימוד בשבת, ומסיים: והלומד בשבת אחר חצות גם לא בדברים ה"רעים" (איכה, נבואות החורבן וכו') לא הפסיד שכרו אפילו חל ת"ב עצמו בשבת, ואלמד

עליו זכות. **הרגיל בכל שבת** אחה"צ לדרוש ברבים, מותר גם בשבת זו, שלא תהיה אבלות בפרהסיא (שש"כ ס"ה, הערה מ"ה). הסיבה לאיסור לימוד תורה בכל ערב ת"ב מחצות היום – שכל הלומד, מהרהר במה שלמד עד היום שלמחר, ויבוא להרהור בדברי תורה בתשעה באב – דברי מרן החתם סופר זי"ע.

הערה: כדאי להתפלל בשבת זו "מנחה גדולה" (1:20) כדי שתהא שהות לסעוד סעודה שלישית בנחת ולסיימה לפני שקיעת החמה (7:49).

"הכנות" לצום בשבת

אין לומר בשבת נאכל ונשתה כדי שיהא כוח לצום מחר, עם זאת, מותר לאכול מאכלים ומשקים הנחשבים כמחזקים לקראת הצום. ומותר לבלוע "קלי צום" וכדומה, כיון שאינם לרפואה, ואי אפשר לבלעם בלילה, על כן, אין בבליעתם, הכנה משבת לחול. ויש שכתב, שהנוהג לבלוע לפני צום, גלולה שתימנע ממנו הרגשה רעה והקאות יבלענה במוצ"ש בלי מים (הגר"ש דבילצקי זצ"ל) אמנם, לדעת הגר"ש וואזנר והגר"מ הלברשטאם זצ"ל אפשרי להמיס בע"ש או לטפטף לתוך משקה כל כדורים או טיפות טבעוניות, להקלת הצום, ולשתותם בשבת כדרך שתיית משקה רגיל.

סעודה שלישית

מותר לאכול בסעודה זו אפילו כסעודת שלמה בשעתו, כולל עוף או בשר, ושתיית יין, אף שבדרך כלל אין אוכלים אותם בסעודה שלישית אלא "שיאכלנה בדאבון נפש" (שו"ע תקנב ומ"ב כ"ג), היינו שלא בחברת ידידים, אבל הרגילים בכך בכל שבת אל ישנו - שלא תראה כאבילות. בפרהסיא שרים זמירות שבת של סעודה שלישית כרגיל, אף אם אין נוהגים בכל שבת, כשם שהתירו בשר ויין (שו"ת אגרות משה ד, קי"ב). וחסידים ומתפללי ביהכ"נ האוכלים כל שבת סעודה שלישית בצוותא, יעשו גם בשבת זו, ואולי ימנעו מריקודים.

מזמנים בברכת המזון (אף שבסעודה מפסקת שבחול אין מזמנים) ואם הוא לפני השקיעה, שותים את כוס הזימון. **מסיימים את הסעודה מוקדם**, מכל מקום אין צורך באמירת תנאי כדי להמשיך לאכול ולשתות עד שמוחר (שעה"צ תקנ"ג, ז). ואף שנוהגים שלא לשתות מים בין מנחה לערבית לקראת מוצ"ש (שלא "לגזול את המתים") כשיש צום במוצ"ש - התירו לשתות (בגדי ישע תקנ"ב בשם תוס' פסחים ק"ו). **הערה:** יש להיזהר, שלא להכין בבית כנסת מקומות ישיבה, בפריסת מחצלות וכריות או "כיסאות תשעה באב" ספרי איכה וקנינות ובוודאי לא להסיר את הפרוכת, בטרם יצאה שבת. והגבאים יתנו דעתם לכך, מערב שבת.

מוצאי שבת וכניסת התענית

הגיעה **שעת השקיעה 7:49** וטוב להקדים מספר דקות, יש להפסיק את האכילה, השתייה, והזמירות. ומאז אסורים ברחיצה ובסיכה (המותרים בשבת), אבל אין חולצים נעליים ולא פושטים בגדי שבת. במשך בין השמשות מן השקיעה ועד צאת הכוכבים (8:26) ספק אם מותר לשבת על כיסא רגיל, מאידך אסור לשבת על הקרקע, על כן עדיף להישאר באותו מצב שנמצאים. (מרן החזון איש שכב באותו זמן, אך ציין שאין זו הוראה לרבים). **ניקוי הפה משיירי האכילה:** עדיף לשטוף במי פה, ומותר במברשת בעלת שיער רך, למי שאין חניכיו מדממות, יש להימנע בשבת בשימוש בחוט דנטלי (אפילו חתוך מע"ש) ואפשר בקיסם בזהירות.

כניסת התענית

הגיע **מוצאי שבת – 8:26** אומרים "ברוך המבדיל בין קודש לחול" וחולצים נעלי העור [לדעת האדר"ת של ימין תחילה - כחליצה של מצוה] ולדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל וכן נהג החזו"א אין למחר ולפשוט בגדי השבת שלא להיראות כבורחים מן השבת. ולמעשה, בבתי הכנסת מאחרים תפילת ערבית לאפשר להחליף הבגדים וכו' בנחת. אין ללבוש מכובסים, אלא את אלה שכבר לבשו בשבת או בשבוע שעבר יש המכניסים נעלי תשעה באב בביהכ"נ מערב שבת, וחולצים נעלי השבת לאחר אמירת "ברכו". הלוקחים לביהכ"נ איכה או קנינות בשבת, יעינו בהם מעט בטרם יצאה השבת.

"זמן רבנו תם"

הנוהגים בקביעות בכל מוצאי שבת כזמן רבנו תם בכל ענייניהם - ינהגו כן גם במוצ"ש זו, וישארו בנעליהם ולא יישבו לארץ, עד זמן רבנו תם - 9:02 (משנ"ב תקנ"ג, ו). אבל הנוהגים כר"ת רק לעניין מוצ"ש ויום כפורים, ינהגו לעניין חליצת הנעליים, החלפת הבגדים וישיבה על הקרקע - בזמן שיטת הגאונים המופיע בלוחות - כשעת מוצאי שבת (הגר"ש דבילצקי זצ"ל) ולדעת הגר"מ שטרנבוך שליט"א מהנכון להחמיר כזמן הגאונים רק לעניין חליצת הנעליים, כי רגילות לפעמים ללכת בבית בנעלי בית אף בבית, ואין ניכר שמתאבל, ולאחר זמן ר"ת יחליף בגדיו וילך לבית הכנסת.

בבית הכנסת, מסירים את פרוכת ארון הקודש והמפות, והופכים הספסלים או מביאים כיסאות נמוכים.

בנות ונשים תורדנה מעליהן תכשיטי זהב וכסף של שבת (תכשיט הקבוע עליהן כל יום – אין צורך להורידו). אין להסיר איפור כשהדבר כרוך ברחיצה (ובוודאי שאין להימנע מלהתאפר משום כך לכבוד שבת).

הערה: היציאה מהשבת, כאמור, באמירת ברוך המבדיל וכו' אך בעיקר בהבדלה שבתפילה, ולכן לדעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל בהליכות שלמה יד, ז שאולי לכתחילה תתפללנה גם הנשים ערבית במוצ"ש זה.

תפילת ערבית: אומרים "אתה חוננתנו", שכחו - אין חוזרים, כיון שעתידים להבדיל על הכוס במוצאי התענית. ומכל מקום, אומרים ברוך המבדיל וכו' בטרם עושים מלאכה (משנ"ב תקנ"ו, ב). **המתפללים ביחידות (יש אומרים שאף הנשים) - אומרים איכה והקינות (חיי אדם קל"ה, י"ט ומשנ"ב תקנ"ט, ה).**

חוזרים מבית הכנסת בליל תשעה באב ביחידות, כאבלים ואין להיפרד זה מזה בברכת "שבוע טוב או לילה טבא" שזה בכלל שאילת שלום (מהרי"ל ומנהגי וורמזא, קכ"ב).

ברכת הנר

כשרואים נר – מברכים בורא מאורי האש, בביהכ"נ, לאחר ערבית לפני איכה – אבודרהם, של"ה ולקט יושר. ולבאור הלכה רצו ד"ה לא וכו' נכון שהבעל יברך בביתו ויוציא בני ביתו, בפרט לבני אשכנז החוששים לדעת באור הלכה רצ"ו, ח שאישה לא תברך על הנר במוצ"ש - שש"כ ס"ה, הערה צ"ח). (ועדיף שכולם יישבו בעת הברכה – ביה"ל ריג"א). יש שכתבו, שעדיף לברך על שני נרות מצורפים מאשר על אבוקה – הגר"ש דבליצקי זצ"ל וראה ט"ז תקנ"ו, א וכן הוא בא"א מבוטשטש. ואפשרי לברך כל הלילה.

ברכת הנר לנשים: לדעת המשנ"ב אישה בת אשכנז, לא תברך לעצמה באף מוצ"ש, ברכת הנר. אמנם, לדעת פוסקים רבים יכולה לברך (קצוה"ש צ"ו, י"ב שו"ת אג"מ חו"מ ח"ב, מ"ז דעת מרן הגרש"ז א זצ"ל בספר שש"כ ס"א הערה ס"ט ובשו"ת שבט הלוי ז, ע"ז, וכלשון הגר"ש וזנר זצ"ל: "ועכ"פ אין לשנות מנהג ישראל שכולם שומעים ומברכים על הנר בביהכ"נ קודם קריאת איכה, והנשים המברכות, תברכנה לעצמן בבית").

הבדלה לאוכלים בתשעה באב

יולדת, מעוברת או מניקה, וכן חולה ר"ל וכל שצריך לאכול, מבדילים לפני שאוכלים, אפילו מיד במוצ"ש בלי הפסוקים שלפני ההבדלה ובלי בשמים. ויכול בעל או אבא להבדיל עבורם (ויוצא גם הוא בהבדלה זו לעצמו). אישה שאין מי שיבדיל עבורה, תבדיל לעצמה, על מיץ ענבים ותשתה בעצמה (מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל) ולדעת מרן החפץ חיים זצ"ל לא תברך על הנר (מ"ב סי' רצ"ט).

על מה מבדילים: לדעת הגרש"ז זצ"ל כנ"ל על מיץ ענבים. לדעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שו"ת מנח"י ושו"ת שבט הלוי על "חמר מדינה" - תה או קפה חשובים עם סוכר, או בירה שחורה (ואמר לי הגרי"ש אלישיב ז"ל: מיץ תפוזים טבעי). לבני ספרד,

יש לציין, שלדעת הגר"ע עובדיה יוסף זצ"ל "חמר מדינה" כל השנה, היינו דווקא: בירה, שאר משכרים, קפה חשוב, אך לא מיצים טבעיים! ואכן לאוכלים בת"ב, דעת הגר"ע זצ"ל שיבדילו לכתחילה על יין או מיץ ענבים, ויתנו לשתות לקטן. אין קטן, ישתה המבדיל מלוא לוגמיו בלבד. ספק אם חייבים במלווה מלכה במוצ"ש זו (שו"ת לב חיים)

אלו שאינם מבדילים בתשעה באב

1. עבור ילדים האוכלים – המנהג שאין מבדילים. (דעת הקהילות יעקב והגרי"ש אלישיב זצ"ל בשו"ת רבבות אפרים ג, שעא) ובשו"ת מהרי"ל דיסקין ושבט הלוי, שיכולים הקטנים עכ"פ להבדיל לעצמם. **2.** חולה הצריך רק לשתית מים בלבד – לא יבדיל בשביל כך (שבט הלוי ח, קכ"ט).

הצעת המיטות הדחת הכלים וסידור הבית מהשבת: יש להמתין עד למחרת, לאחר חצות היום (12:44) - ראה משנ"ב תקנ"ד, מ"ג. כלים מלוכלכים מותר להשרותם במים, ואם הם מדיפים ריח רע אפשר להקל בהדחתם עם כפפות או במדיח כלים, אפילו כבר במוצאי שבת. בלוח "דבר יום ביומו", שמוהר"א מבעלזא זצ"ל, לא היה מקפל טלית של שבת אלא למחרת לאחר חצות היום.

הלכות יום תשעה באב

שלשה מיני הלכות והנהגות ביום ת"ב

א. **חמישה עינויים:** אכילה, רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל ותשמה"מ. ב. **עניני אבלות:** איסור לימוד תורה, ישיבה נמוכה, איסור שאילת שלום ואיסור מלאכה. ג. **מיעוט בתענוג:** צער בשינה, איסור עישון והרחת בשמים.

א. חמישה עינויים

זמן תחילת העינויים: השנה שקיעת החמה של ח' באב – 7:49

כדי לצאת ידי תוספת ת"ב ראוי להקדים 5 דקות לפני השקיעה – מועדים וזמנים חלק ז'.

אכילה ושתייה

1. **חולה אפילו אין בו סכנה** שהצום מזיק לו פטור מלצום, והוא הדין המבריא ממחלה והצום יריע מצבו ויחזירו למחלתו – לא יאכל מעדנים ויאכל וישתה. מי שאם יצום בת"ב לא יוכל לצום ביום הכיפורים – אל יצום בת"ב (ציץ אליעזר). וכן כל מי שמרגיש בחילות, סחרחורות מתמשכות או הקאות וחולשה הקריבה לעילפון – יפסיק הצום מיד. בפרט בצום נדחה, כהשנה.

2. **מעוברות ומיניקות** המצטערות – פטורות, והוא הדין כשיש חשש לחלב והתינוק זקוק לו. אין צריך לנסות תחליפים (חזו"א נ"ט, ג-ד והליכות שלמה ט"ז, י). **למעשה** דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל שאם בדרך כלל קשה עליה הצום – יש להקל ובפרט בחודשים הראשונים ובוודאי יש חשש לעובר או שכבר הפילה פעם.

3. **יולדת:** תוך 3 ימים – ודאי שלא תצום. וכן תוך 30 יום – כל שמרגישה רע – לא תצום. אכן, אפילו תוך 7 ימים אם מרגישה טוב והרופא מסכים – תצום. ומפלת ר"ל (לאחר 30 יום להריון) – דינה כיולדת (א"א תנינא תקנ"ג, קנ"ד).

4. אין שתיה ואכילה "לשיעורים" בתשעה באב כמו ביוה"כ, פרט לנמצאים במקומות מאד חמים ועוסקים בפעילות גופנית מאמצת כגון: **חיילים** – יתחילו מתחילת הצום בשיעורין (כל 9 דקות עד 30 גרם מוצקים ועד 40cc שתיה). **האוכל ומרגיש טוב** – ימשיך לצום – (חת"ס או"ח קנז. אג"מ, או"ח ב, קיב)

5. בשנה רגילה, כשהצום ביומו, היכול לצום מספר שעות בלבד – עדיף שיתחיל ביום מאשר בלילה (קרוב יותר לעיצומו של החורבן). **אמנם, השנה**, עדיף צום מן הלילה, עד מתי שיכול. ואם יכול יסתפק בתבשיל אחד (שו"ת תשובות והנהגות ב, פ"ד).

הערה: האוכל פת נוטל ידיו כרגיל, וכן למים אחרונים, בברכת המזון יוסיף "נחם". ולא יאכלו שלשה יחד שלא יתחייבו בזימון. **חולה האוכל**, מכל מקום גם הוא אינו מניח תפילין עד מנחה (מהר"ם שיק), ולדעת מרן הגרש"ז זצ"ל אחר חצות **12:44** – יניח תחילה תפילין לפני שיאכל – ובמנחה יניח שוב.

לקיחת תרופות: חולה שצם אך צריך לקחת כדורים לרפואה, מותר לבלעם בלי מים, או בעזרת משקה מר כגון מים עם תמצית תה בלי סוכר וכדומה, וכן מותרים סירופים שאינם טעימים (כף החיים, ל"ד ושו"ת שבט הלוי ד, נ"ד ומבית לוי, בין המצרים).

שטיפת הפה: אסורה רחיצת הפה וצחצוח שיניים עם מים (שו"ע תקס"ז, ג ומקור חיים תרי"ג) **המצטער** צער גדול מאי שטיפת הפה, יש להקל, אם מכופף ראשו כלפי מטה (משנ"ב שם, י"א), והסובל **מריח הפה**, ראשי לנקות שניו עם מברשת ומשחת שיניים בלא מים (שו"ת מנח"י ד, ק"ט).

קטנים וקטנות עד בר מצוה ובת מצוה – אינם צריכים להתענות כלל (חיי אדם קל"ג, ו ומשמעות משנ"ב תק"נ, ה). אך לא יאכלו מעדנים וממתקים.

רחיצה

אסורה אפילו הושטת אצבע למים צוננים לתענוג. אחרי שנת הלילה – נוטלים שלש פעמים עד סוף קשרי האצבעות. **אחרי עשיית צרכים** אם לא לקראת תפילה, עדיף לגעת בנעל (גם של ת"ב) כדי לאפשר רחיצה במים. משנ"ב ריג. הנוגע ב"מקומות המכוסים" אפילו באצבע אחת – רוחץ כל היד עד קשרי האצבעות (דה"ח יוה"כ דיני רחיצה, א). כמו כן, המקפיד לקנח עצמו במים לאחר עשיית צרכיו ["בידן"], או לנוטף דם מחוטמו – מותר לרוחץ (שו"ע תקנ"ד, כ"ט ותרי"ג, א).

נתלכלכו הגוף או הידיים – מותר לרחצם אפילו בסבון ואם צריך אף מים חמים. **העיניים** - בשחר, רשאים להעביר את האצבעות הרטובות מן הנטילה על העיניים. סובלים מהפרשות או מי שנדבקו ריסי עיניו מהבכי על החורבן – מותר לשטפם. **תינוקות** - מנקים כרגיל, עדיף לא באמבטיה, אלא אם כן עוטים כפפות. **לצורכי בריאות** - פצעים, מניקה, איסטניס שאין דעתו מיושבת כשאינו שוטף פניו – מותרים לרחצם. **שטיפת כלים או מאכלים** – מותרת, ועדיף, אם די, בצונן. ובוודאי מותרת בכפפות או מדיח.

סיכה וקוסמטיקה

1. אסור לסוך אפילו חלק מהגוף בשמן, תחליב או קרם לטיפוח ויפוי העור. אבל מותרת משחה על פצע או צריבת שמש, או על שפתיים או ידיים שנבקעו מיובש. דאודורנט בספריי – מותר. וכן, מותרת מריחת נוזל נגד יתושים. 2 טבעות, צמידים, עגילים – הרגילים תמיד להיות על הגוף – אין צורך להסירם. 3. צביעת שפתיים, ריסים, פנים, ציפורניים – אסורה. **פרט לכלה** תוך 30 יום לנישואיה, שלא תתגנה על בעלה (מ"ב תקנ"ד, כ"ט).

נעילת הסנדל

אסורים: כל נעל, סנדל או נעלי בית מעור חיה ובהמה, וכן המחופה עור מלמעלה אף שאין הסוליה מעור. לבני ספרד יש המתירים כשהעור ברצועה מלמעלה רק להחזיק הנעל. **קישוטי עור** על הנעל מותרים (הגרי"י פישר זצ"ל) **מותרים:** נעלי בד, עץ, גומי, פלסטיק, שעם. נעל **סקאי** (דמוי עור): הגרי"ש אלישיב התיר ולגרש"ז אויערבך זצ"ל: אם דומים ממש לעור, אסורים משום מראית העין. נעל מחומר מותר שרגילים בה כל השנה והיא נוחה, ואין מרגישים בה את הקרקע – יש להימנע לנעלה, אא"כ יש צורך רפואי.

ב. ענייני אבלות

איסור תלמוד תורה

פיקודי ד' ישרים משמחי לב (תהלים י"ט, ט), על כן אסור לתלמוד תורה אפילו לא בהרהור, בין לאנשים ובין לנשים. אבל מותר לתלמוד בענייני החורבן, ספר איוב והלכות אבלות ר"ל ומנוחה, ורק פשוטן של דברים אבל לישא וליתן בהלכה או לתלמוד דרך פלפול אסור. (שו"ע תקנ"א, א-ג ומ"ב). תינוקות של בית רבן בטלים, ויש מתירים לתלמוד עמם בדברים הרעים, ועדיף לספר להם על החורבן סיבותיו ותוצאותיו, דברים המשברים לב התינוק. **מותר לתלמוד** ספרי מוסר ותולדות וסיפורי צדיקים והנהגותיהם, וספרים על השואה ועל צרות ישראל (שלמי מועד בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל). ומרן החזון איש זצ"ל עיין בתשעה באב בספר סדר הדורות ובשם הגדולים להרחי"ד"א.

אמירת תהלים

נחלקו הדעות אם מותרת אמירת תהלים בתשעה באב (ראה משנ"ב תקנ"ב, ז) והגר"מ פיינשטיין זצ"ל - אסר. והכרעת הגר"ש וזנר זצ"ל (קובץ מבית לוי עמ' מ"ה) שנוהגים שלא לומר, אפילו מי שיש לו סדר קבוע בכל יום. ומ"מ לצורך יולדת או חולה ר"ל – מותר, כיון שזהו דרך בקשה

ישיבה על הקרקע

בני ספרד – רק עד 10 ס"מ גובה. **בני אשכנז** – עד 30 ס"מ גובה. כשיש בעיות אורתופדיות או מעוברת – יושבים על כיסא רגיל. בנסיעה באוטובוס, רכבת קלה – אם קשה לעמוד מותר לשבת. **הישיבה על הקרקע** עד חצות היום (12:44) בלבד. לאחר מכן הממשיך לשבת גוערים בו.

שאלת שלום

אין שואלים "מה שלומך?". ואין אומרים "בוקר טוב", ואם ישאלו לשלומנו עונים בשפה רפה ובכובד ראש. מותר לומר "מזל טוב", "להתראות", "באי" וכדומה. ומותר לשאול איך צמים? ולברך רפואה שלמה, ולאריכות ימים.

עשיית מלאכה

נהגו שאין עושים מלאכה עד חצות היום אא"כ שכיר החייב לעבוד או בתפקידים עם ציבור. ואין לפתוח חנות אלא אחר חצות. אכן, מותרת מכירת דברי מאכל – כל היום (תוס' חיים על ח"א קל"ה, י"ט). **הערה:** מותר לטאטא הבית לאחר חצות, אבל אין להדיח הרצפות, (ערוה"ש תקנ"א, כ"א). פרט לצורך חולה ר"ל (שו"ת התעוררות תשובה או"ח של"ט). **אמנם בברכי יוסף תקנ"ט, ז:** "בשם כתבי האריז"ל כי במנחה בט"ב נולד משיח ששמו מנחם, ומזה הטעם לא מיחו חכמים על רבות בנות שאחר חצות מתעסקות בכל כוחן לכבד הבית ולתקן המיטות וכיוצא בזה מתיקוני הבית, וזה מנהג קדום לנשים וכו' וחיזקו חכמים ידיהם לקבוע אמנות הגאולה, אבל כיבוס ורחיצה אסורים בתכלית".

ג. מיעוט בתענוג

צער בשינה: ישנים רק עם כר אחד או בלי כרית, יש המניחים בשנת הלילה תחת ראשם לבינה. ("וישם אבן מראשותיו" – במקום המקדש) והמצטער אינו נוהג בזה. **עישון:** אין מעשנים עד חצות היום (12:44) ולאחר מכן רק בצנעה. ואין מריחים בבשמים בתשעה באב.

סדר התפילה

לדעת ערוה"ש תקנ"ד, והגר"ש ואזנר זצ"ל אין אומרים פרשת העקידה וקריאת שמע שלפני הקורבנות ואומרים כל מה שהוא מסדר התפילה: פרשת התמיד ואיזהו מקומן וברייתא דר' ישמעאל, **אומרים מזמור לתודה** (מ"ב סו"י נ"א) ואומרים פיטום הקטורת שלפני התפילה אבל לא שלאחריה, ואין אומרים "שיר של יום" אלא במנחה ומשלימים פיטום הקטורת. **בהנחת תפילין** במנחה אין לקרוא פרשיות התפילין (רמ"א תקנ"ט, ד ומ"ב ולוח א").

אמירת "עננו" ו"נחם"

עננו אומר היחיד המתענה, (אף כשהוא בציבור) בשומע תפילה. **בני ספרד** אומרים "עננו" בכל התפילות, ובני **אשכנז** רק במנחה, **השוכח עננו** וכבר חתם "שומע תפילה" - אינו חוזר, ואם נזכר, יאמר באלוקי נצור. **אף מי שאינו צם** מוסיף במנחה **"נחם וכו' וחותרם" מנחם ציון ובונה ירושלים** ורבים **מבני ספרד** אומרים נחם בכל התפילות. **השוכח לומר "נחם"** אינו משלימו בשומע תפילה, אלא ברצה לפני ותחזינה ואינו חותרם ברוך מנחם ציון וכו' אלא מסיים ותחזינה וכו' נזכר לאחר מכן, יאמר אותו באלוקי נצור, כמובן, בלי חתימה.

בספר "תורת חיים" (תקנ"ט, ב) הביא, שלאחר אמירת הקינות, היה מניח את ספר הקינות בבית הכנסת ולא מחזירו הביתה, שאם ייקחנו לביתו לשנה הבאה - נראה כמתייאש מן הגאולה.

מוצאי תשעה באב

סיום התענית – 8:14 צאת הכוכבים לחומרא – 8:25

יש להכריז בבית הכנסת שהציבור לא ישכחו להבדיל קודם אכילה ושתייה - מקור חיים תקנ"ו. יש נוטלים **ידיים כהוגן**. **מבדילים על הכוס** בלא הקדמת הפסוקים, בברכת "הגפן" וברכת "המבדיל" בלבד (אין מברכים על בשמים לא במוצ"ש ולא הערב). והמבדיל שותה בעצמו.

קידוש לבנה: יש שכתב, שירחץ ידיו ופניו קודם קידוש הלבנה (החיד"א במורה באצבע, רל"ט). ויש לקדשה במנעלים רגילים (מ"ב תק"ו, יא) ומותר לרקוד ולשיר כנהוג (תשובות והנהגות להגר"מ שטרנבוך שליט"א א, ר"ו). **במקום שהציבור מקדשה, מיד אחרי התפילה ואין מנין מאוחר יותר לקדשה** - יכול לקדשה אף בלא הבדלה וטעימה ונעילה, משום ברוב עם הדרת מלך (א"ר תר"ו, ט). **מנהג בעלז** - שאין מקדשים את הלבנה אלא למחרת בליל יא.

סיום מנהגי האבלות

בני ספרד – מותרים מיד בכל, פרט לברכת שהחיינו ומוזיקה, שממתינים עד חצות עשירי. **ובשר ויין** – אסורים לבני **ספרד כל יום עשירי** **ולבני אשכנז** מותר הכול רק מחצות יום עשירי (12:44) כולל בשר ויין. **בני אשכנז** הנוסעים בבוקר עשירי באב מביתם לחו"ל או לחופשה ואינם יכולים לקחת עימם כביסה מלוכלכת רשאים לכבסה אחרי הצום בצנעה, כשאין אפשרות אחרת (הגר"מ גרוס שליט"א).

שבת נחמו – פרשת ואתחנן - ט"ו באב

"לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב" (תענית ל)

א. פסקו מתי מדבר מלמות. ב. הותרו שבטים לבא זה בזה. ג. פסקו לחטוב עצים למערכה ויכלו לעסוק יותר בתורה (רבינו גרשום, ב"ב קכ"א). ראוי לכבד שבת זו ולענגה יותר משאר שבתות השנה להראות שאין חפצים להישאר באבלות ומצפים לנחמת ציון בירושלים (יוסף אומץ תתצ"ד).

מיום ט"ו באב יש להרבות בלימוד תורה בלילה שמתקצרים הימים ומתארכים הלילות והלומד בלילה ומקיים העומדים בבית ד' בלילות זוכה ומזכה לכל העולם כולו

ההלכות "כשיבנה בית המקדש במהרה"

מי יבנה את המקדש השלישי

במדרש תנחומא כי תישא, י"ג וסוף פקודי "במעשה ידך ארנן", זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו. כנאמר: "ובאש אתה עתיד לבנותה" ולשון רש"י סוכה מ"א ע"א ד"ה אי נמי וכו': "מקדש העתיד שאנו מצפין, בנוי ומשוכלל הוא ייגלה ויבוא משמים, שנאמר: "מקדש ד' כוננו ידך", וכן דעת התוס' לשבועות ט"ו ע"ב. וכמבואר בילקוט שמעוני תהלים רמז תתמ"ח ובזוהר ח"א כ"ח, א וח"ג רכ"א, א: "ובגין.... איתבני בי מקדשא על ידא דקודשא בריך הוא, הוא יהא קיימא, לדרי דרין [ומפני שייבנה המקדש על ידי הקב"ה יתקיים לדורי דורות] ועליו איתמר "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון" (חגי ב, ט), דקדמא איתבני על ידא דבר נש והאי על ידא

דקודשא בריך הוא" [שהראשון נבנה על ידי בני אדם וזה, האחרון על ידי הקב"ה]. ומסיבה זו לא ייחרב בית המקדש השלישי, בגלל היותו מעשי ידי ד', שלא כבתי המקדש הקודמים שהיו מעשי ידי אדם. עד כאן לשון הזוהר.

לפי שיטה זו, ביארו את נוסח תפילת מוסף שברגלים: "בנה ביתך כבתחילה, וכונן מקדשך על מכונן שעתיד המקדש להיבנות בשמים, אך טרם נקרא "מקדש", כי עדיין אינו במקומו, ואז, במהרה, "וכונן מקדשך [שהוכן בשמים] על מכונן" - בירושלים ת"ו

מאידך, בירושלמי מגילה א, י"א ובויקרא רבה ט, ו ובמדבר רבה י"ג, ב בית המקדש השלישי יבנה על ידי המשיח, וכן דעת המאירי עשה, קס"ג. וכן פסק מלכים פרק י"א הלכה א: לעמוד ולהחזיר מלכות דוד הראשונה, ובונה המקדש, וחוזרין כל המשפטים בימיו, קורבנות ועושין שמיטין ויובלות בתורה, וכל מי שאינו מאמין לביאתו, לא בשאר נביאים

עם ישראל בהנהגת מלך לסוכה מ"א ע"א והסמ"ג הרמב"ם בהלכות "המלך המשיח עתיד ליושנה, לממשלה ומקבץ נידחי ישראל, כשהיו מקודם, מקריבין ככל מצוותה האמורה בו, או מי שאינו מחכה בלבד הוא כופר, אלא בתורה ובמשה עבדו".

ישנם שתירצו ויישבו בין שתי השיטות: א. ערוך לנר (סוכה מ"א ד"ה ברש"י) כתב, ישנם שני מהלכים בבנין בית המקדש, יש הבית ה"גשמי" שייבנה ע"י בני אדם, ועליו דיבר הירושלמי, ויש הבית ה"רוחני" שירד מן השמים לתוך הבית ה"גשמי", בדומה להצתת האש בעצי המערכה, שחובה על הכוהנים להצית אש במערכה (רמב"ם מצוה כ"ט) והוסיף הרמב"ם: "ואש יורדת מן השמים ומסייעת". ב. המהר"ם שיק (יו"ד סי' י"ג) תירץ עפ"י הגמ' בסנהדרין צ"ח ע"א, קיימת אפשרות של "בעיתה" - שאף שאינם ראויים, בכל זאת ייגאלו, ואז יבנה בידי אדם. ואם יעשו תשובה ויזכו לגאולה של "אחישנה" - ירד בית המקדש מן השמים.

ג. המהרי"ל דיסקין (הובא בהערות לערוך לנר, שם הערה 362) מיישב, רוב בית המקדש ירד מן השמים, כבמדרש תנחומא וכו"ל, אבל דלתות בית המקדש יקבעו על ידי עם ישראל, כנדרש על הפסוק: "טבעו בארץ שעריה" (איכה ב, ט), ובאיכה רבה ב, י"ג שאותם שערים ייקבעו על ידי עם ישראל, והעמדת דלתות הוא קנין המועיל לזכות בבית כולו, כמבואר בגמ' בבא בתרא נ"ג ע"ב.

סדר בנין המקדש, ביאת המשיח וקיבוץ גלויות

מבואר בגמ' מגילה י"ז ע"ב על פי הפסוק בהושע ג, ה: "אחר ישובו בני ישראל" - לאחר שיבנו את בית המקדש "ובקשו את דוד מלכם". היינו **שביאת המשיח תהיה לאחר בנין בית המקדש**. מאידך, פסק הרמב"ם בהלכות מלכים י"א, א-ב "מלך המשיח יבנה בית המקדש", דהיינו, שחזרת מלכות בית דוד **בביאת המשיח תהיה קודם בנין בית המקדש**.

במדרש תנחומא נ"ח וילקוט שמעוני רמז תתפ"ח: "אין ירושלים נבנית עד שיתכנסו הגלויות.... שנאמר: "בונה ירושלים ד' [אימתי, כאשר] נידחי ישראל יכנס" (תהלים קמ"ז, ב). וכך משמע בגמ' מגילה י"ז ע"ב שם מבואר סדר הברכות בתפילת שמונה עשרה, שברכת "תקע בשופר וכו'" על קיבוץ גלויות קודמת לברכת "ולירושלים עירך וכו'" על בנין בית המקדש. מאידך, בגמ' סוכה מ"א ע"א אודות תקנת ריב"ז שלא לאכול חדש ביום ט"ז בניסן, שמא יבנה המקדש יום קודם לכן בט"ו, וכן בגמ' בברכות מ"ט ע"א משמע כסדר הפסוק, כפשוטו: "בונה ירושלים ד'.... ורק לאחר מכן, נידחי ישראל יכנס" וכן משמע בזוהר ח"א קל"ט, א במדרש הנעלם **להלכה פסק הרמב"ם בהלכות מלכים שם**: "יעמוד מלך מבית דוד יבנה מקדש במקומו ויקבץ נידחי ישראל" היינו, **בנין המקדש קודם לקיבוץ גלויות**.

אלו ברכות נברך בקבלת פני משיח צדקנו במהרה ?

בשו"ת "מנחת שלמה" (סוף ח"א) למרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל הובאו דברי הגה"צ רבי שמואל הומינר זצ"ל

" ד' יתברך יזכנו מהרה לקבל פני משיח, ונברך אי"ה ארבע ברכות"

א. "ברוך אתה..... חכם הרזים" - שבוודאי יהיו שם 60 ריבוא ישראל, וכהנה וכהנה עד אין מספר, שיתקבצו אלפים ורבות לקבל פני משיח. ונפסק **בשולחן ערוך רכ"ד, ה**: "הרואה ששים ריבוא אדם ביחד, אם הם מישראל - חייב לברך ברוך.... חכם הרזים". **וביאור הברכה**: בשש מאות אלף מישראל, כלולים כל הפרצופים וכל הדעות הקיימים בעולם, ולכן ניתנה תורה לס' ריבוא, והקב"ה יודע מה בלב כל אלו האוכלוסין, כנאמר "היוצר יחד לבם, המבין אל כל מעשיהם". ועל זה מברכים: "חכם הרזים".

ב. "ברוך אתה..... שחלק מחכמתו ליריאיו" - שהרי תשבי יתרץ קושיות ובעיות, וילמד תורה להמונים בירושלים. ותהיה חוכמתו גדולה עד מאוד, כנאמר בישעי' י"א: **"ונחה עליו רוח ד', רוח חכמה ובינה"**.

ג. "ברוך אתה..... שחלק מכבודו ליריאיו" - מדרש תהלים כ"א, א: רבי חנינא בשם רבי אחא אמר מהו "והייתה מנוחתו כבוד" ? שהוא נותן לו, למלך המשיח מן הכבוד של מעלה. "הוי בעוזך ישמח מלך".

ובילקוט שמעוני, ישעי' רמז תצ"ט: "באותה שעה מבהיק הקב"ה אורו של מלך המשיח ושל כל ישראל, והולכין כולן לאורם, שנאמר: "והלכו גויים לאורך ומלכים לנוגה זרחך", ובאים ומלככים עפר רגליו של מלך המשיח, שנאמר: ועפר רגליך ילחכו, ובאים כולם ונופלים על פניהם לפני משיח ולפני ישראל ואומרים: ונהיה לך ולישראל לעבדים".

ד. "ברוך אתה..... שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" - דורות רבים מחכים ומצפים ושואלים : אימתי קא אתי ? ולא גרע ממי שלא ראה פני חברו 30 יום.

והוסיף מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל: ואין לכלול ברכה ב' וברכה ג' יחד, ולומר: ברוך שחלק מחוכמתו ומכבודו ליריאיו, שזהו שינוי ממטבע שטבעו חכמים בברכות, ורק במקום שצרפו חכמים בעת תקנת הברכות להזכיר

בחתימה שתי ברכות, כמו בברכת מעין שלש, למי שאכל מזונות ושתה יין, כולל בברכתו "על המחיה ועל הכלכלה ועל הגפן ופרי הגפן". אבל לא כשהברכות עניינים שונים.

הערה: בספר "שער העין" עמ' ש"צ, שבוודאי על עצם השמועה שתגיע לכל אחד מישראל: "הנה משיח בא" עוד בטרם יחזו בו עין בעין, נברך: "ברוך..... הטוב והמטיב", שמברכים על טובה הבאה בשותפות לרבים (שו"ע רכ"ג, ב), ואין לך טובה גדולה מזו, שבא לציון גואל, ויתרומם ויתנשא כבוד הקב"ה בעולם. ומסתפק, אם לאחר ברכת "הטוב והמטיב" יברכו שוב על ראייתו "שהחיינו"?

ברכה חמישית

בספר "לב חיים" [פלאג'י] ח"ב סי' מ"ב: "ונראה שמברכים בביאת המשיח ברכת "גואל ישראל" - אשר גאלנו מגלות המר הזו, וכסדר שתקנו בסוף ההגדה "ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ופדות נפשנו, ומברכים: "גאל ישראל" כמו כן יהיה בגאולה העתידה לבוא במהרה בימנו אמן".

נוסח התפילות בבוא הגאולה מהרה

הלוואי וכבר נזכה לבניין בית מקדשנו, מן הסתם **נפסיק** לבקש ולהזכיר: "יהי רצון **שיבנה**..... וגאלנו גאולה שלימה..... את צמח דוד עבדיך מהרה **תצמיח** ולירושלים עירך ברחמים **תשוב**..... ובנוסח לבני ספרד... **תשכון** בתוך ירושלים.... רצה.... **והשב** את העבודה.... **ותחזינה** עינינו.... ובנוסח בני ספרד.... ואתה ברחמיך... תחפוץ בנו.... ובברכת המזון, בוודאי נשמיט: **רחם** נא.... על ירושלים ובנה ירושלים הרחמן הוא **יזכנו** לימות המשיח.... ובליל הסדר, ובמוצאי יום הכפורים, נפסיק לשיר: לשנה **הבאה** בירושלים הבנויה.... ובקדיש, גם בנוסח ספרד ישמיטו: **ויצמח** פורקניה ויקרב משיחיה..... **כיצד, אם כן, יהיה נוסח התפילות?**

מזמור לתודה

שולחן ערוך אורח חיים נ"א, ט: "מזמור לתודה, יש לאמרו בנגינה, שכל השירות עתידות להיבטל חוץ ממזמור לתודה" **ובלבוש [התכלת]** הלכות ברכות נ"א, ז: "מזמור לתודה הוא שיר נאה ומשובח שהיו אומרים על כל קרבן תודה, לתת שבח והודיה לאלוקים, על כל הטובות שגמלנו, לפיכך, אמרו רז"ל "כל השירות עתידות ליבטל, חוץ ממזמור לתודה, כי חסדיו וטובותיו לא יפסקו לעולם, כנאמר: "כי לעולם חסדו".

התפילות על כל צרכי העולם תתבטלנה

כתב הרד"ק על הפסוק: "כלו תפילות דוד בן ישי" (תהלים ע"ב, כ), אז, כששתלמו ויתקיימו הנחמות, יכלו תפילות דוד וגו' - לא אמר "יכלו **זמירות** או **הודאות**" אלא אך **"תפילות"**, כלומר, כל התפילות מענייני כפרה והצלה, כי כאשר ייצאו ישראל מהגלויות, ויהיו בארצם וימלוך משיח בן דוד עליהם, לא יהיו צריכים, לא **כפרה** ולא **הצלה** ולא **הצלחה**, כי הכול יהיה להם, ואז יכלו **תפילות** דוד בן ישי". הובאו דבריו **באבודרהם**, שער שני - תיקון התפילות וענייניהם: "ופירש החכם **רבי דוד קמחי**, שרצה לומר, כי התפילות בטלות, שלא יצטרכו לשאול צרכי העולם הזה, כי בטובה גדולה יהיו כל הימים... וכן לא יהיו חוטאים ולא יצטרכו לחטאת ואשם, כי אם קרבן תודה, ולהודות ולשבח לשם יתברך".

נוסח התפילות יכלול שינויים ותיקונים

כתב **המבי"ט** [רבי משה ב"ר יוסף דיטראני] בספרו **"בית אלוקים"** שער היסודות פרק ס"א: "בזמן המשיח והתחייה..... בענייני סידור התפילות, אחרי שנהיה בני חורין בארץ ישראל, לא נתפלל "ושבור עול הגויים.... ותוליכנו קוממיות לארצנו.... ואיך נאמר בשבת "אין ערוך לך ד'.... אפס בלתיך גואלנו לימות המשיח....? ואין לך דומה מושיענו לתחיית המתים? ובתפילת י"ח, לא נאמר "תקע בשופר וכו' " ולא "השיבה שופטינו, שהרי כבר שבו, וכן ברכת המינים והמלשינים וכו' בזמן הגאולה אין שטן ואין פגע רע.... ותשכון השכינה בתוך ירושלים.... וישכון כיסא דוד בתוכה.... לא נצטרך לבקש רצה.... והשב את העבודה.... ותחזינה.... וכן תפילות מוספין של שבתות ר"ה ויו"ט.... איך נאמר "ותעלינו בשמחה לארצנו...." וכבר עלינו?

אבל, קצת הברכות של חול והמוספים והמועדים יהיה בהם שינוי הנוסח, כדוגמת: במקום "ושבור עול הגויים" נאמר: "נודה לך ד' אלוקינו על ששברת עול הגויים וכו'" "על שתקעת בשופר גדול לחירותנו.... ונשאת נס.... וקבצתנו יחד.... והסרת מאתנו יגון ואנה.... ושאין יותר תקווה למלשינים ולרשעים.... ואנא, תשכון בתוך ירושלים לעולם.... ובניין בית מקדשנו שבנית, יהיה בניין עולם... ברוך אתה... בונה ירושלים".
ובמועדים: מלך רחמן, ששבת אלינו ברחמים רבים.... וקיבצת נדחינו מארבע כנפות הארץ וכו' יהי רצון מלפניך שנעשה לעולם קורבנות חובותיך כראוי".

על פי זה, בקדושת שחרית של שבת, לא נאמר: "ממקומך מלכנו תופיע וכו' מתי תמלוך בציון וכו' אלא נתחיל בקטע: "תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך לדור... ועינינו תמשכנה לראות מלכותך וכו' "

"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" ייאמר בקול רם

בספר "עוללות אפרים" (לאבי בעל התוס' יו"ט) חלק ב מאמר רנ"ז: בכל ימות השנה צריכים אנו לומר "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" בחשאי, כי נוסח זה שייך רק לנמצאים הרוחניים שכל עסק שלהם בעבודת השי"ת [מלאכי עליון שרפי קודש] ולא לאדם העוסק בצרכי הגוף אכילה ושתייה וזולתם, ואי אפשר שתהיה כל מחשבתו רק לשמים, ושלא יפנה דעתו כלל אפילו רגע אחד מעבודת השי"ת, אם כן, לשקר יאמרו "לעולם ועד", כי אין צדיק בארץ אשר לא יחטא רגע אחד, ולכן תקנו לאמרו בחשאי, שלא יהיה נתפס על דבריו, שמוצא שפתיו לא ישמור.... אך **ביום קדוש זה** שכולם צמים ומתעננין ויושבים בטלים מכל עסק גופני, עד שאפילו סמאל הוא העד, שאנו דומים למלאכי השרת.... ביום זה, ראוי לאמרו בקול רם, **וכן לעתיד לבוא, שיתבטל הייצר הרע מן העולם, נאמר: "בכל קולך אמרי לערי ציון הנה אלוקים".**

תפילת עמידה תיאמר בקול רם

כתב הגר"ז בעל שולחן ערוך הרב זי"ע בביאור ה"ברכה אחריתא" [האחרונה] מברכות הנישואין: "עוד ישמע בערי יהודה וגו' " שלעתיד לבוא תתעלה המלכות למעלה.... שעתה בגלות נאמר "נאלמתי דומיה", הכלה [כנסת ישראל] שותקת, אבל לעתיד כשתתעלה, ולא תהיה רק מקבלת אלא גם משפעת, אז **ישמע קולה** גם **בתפילת עמידה**.... ויש שהביאו מקור לדבר, בדברי הזוהר לפרשת ויגש: "קול ברמה נשמע, מאי ברמה? דא היא עלמא עילאה, עלמא דאתי" [העולם העליון, שעתיד לבוא], היינו, בשונה מהמובא שם, לפני כן, שאין לאדם להשמיע קולו בתפילתו, אלא בלחש, אכן, לעתיד לבוא, יהיה הקול ברמה, שגם תפילת שמונה עשרה, תיאמר **בקול רם**.

ואמנם כן, הרמב"ן בפירושו לסוף פרשת בא, כתב שהתפילה צריכה שתהיה ברוממות הקול, כדי להודות לד' על שבראנו", ומדוע אנו אומרים אותה בלחש, "רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע" ? התשובה נמצאת בגמ' סוטה ל"ב ע"ב השואלת: והאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי, מפני מה תקנו תפילה (שמונה עשרה) בלחש? כדי שלא לבייש את עוברי עבירה" ופירש רש"י: "המתוודים בתפילתם על עבירות שבידם". ולעתיד לבוא לא יהיו חטאים ולא יצטרכו להתוודות.

שינוי באמירת "שיר של יום"

כתב ה"חתם סופר" זת"ע בסידורו, בתפילת מוסף של שבת, על הנוסח: "השיר שהלווים היו אומרים בבית המקדש.... מזמור שיר לעתיד לבוא ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים", שכיון שהמזמורים שאנו אומרים, עפ"י הגמ' בר"ה ל"א ע"א הם כנגד תקופות שונות שהיו מאז בריאת העולם, "לד' הארץ וגו' - הגם שקלקלה בימי המבול ודור הפלגה, עד שהקב"ה נאלץ לצמצם קדושתו, "גדול ד' ומהולל מאד בעיר אלוקינו.... ולאחר ששוב חטאו, והשכינה מטלטלת ממקום למקום - מושב הסנהדרין "אלוקים ניצב בעדת אל-וגו' עד שא-ל נקמות ד' וגו' וביום החמישי מזכירים הגאולה הראשונה ממצרים "עדות ביהווסף שמו, בצאתו על ארץ מצרים, ושיקבץ ד' נדחיו, ויסיים "לו עמי שומע לי וגו' " ולאחר מלחמת גוג ומגוג, יכירו כל יושבי תבל כי ד' הוא האלוקים.... יהפוך אל עמים שפה ברורה יחד, היינו ביום ששי "ד' מלך גאות לבש וגו' וכל אלו השירים יתבטלו וישתנו, על כן, אומרים "שהיו אומרים...." ולא ייאמרו עוד בנוסח שאנו אומרים, ורק **שיר של יום השבת** שהוא יום שכולו שבת ומנוחה לחיי עולמים - **הוא יישאר לבדו**.

צומות, חגים ומועדים כשיבנה בית המקדש

ביטול הצומות: כנבואת הנביא זכריה פרק ח פסוק י"ט: "כה אמר ד' צבאות, צום הרביעי [תמוז] וצום החמישי [אב] וצום השביעי [תשרי - צום גדליה] וצום העשירי [טבת], יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים, והאמת והשלום אהבו". נבואה זו, אף שיש שפירשה על ביטול התענית על החורבן בימי בית שני (ראה רד"ק, שם). אולם בתוספתא לסוף תענית, פירשו חז"ל וכן כתבו הרמב"ם הטור והשולחן ערוך סוף הלכות תענית, שנבואה זו נאמרה על הגאולה העתידה, במהרה. ומנהג הנהוג בקהילות ספרד, כמובא בב"י או"ח סוס"י תקנו בשם האבודרהם, להכריז בבית הכנסת בשבת שלפני צום: "צום פלוני יחול ביום פלוני, יהפוך אותו הקב"ה לששון ולשמחה כמו שהבטיחנו בנחמות, ונאמר אמן"

משמעות ביטול הצומות

ביטול הצומות והפרכתם לימי שמחה, לא זו בלבד, שיהיו ששון ושמחה על עצם ביטול הצום, אלא השמחה תהיה, למפרע, על היותם של הצומות בעבר, כיון שיתגלה שכל מטרת הצומות הייתה להגיע לבניין בית המקדש השלישי, בבחינת: "אודך ד' כי אנפת בי" ו"אודך ד' כי עיניתני", ותהיה הודיה לד' על הצרות וייסורי הגלות עצמם, ועל זה אמרו חז"ל "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה" שהרי האבלות והצער הם שגרמו והביאו את הזכות לבנינה של ירושלים (ליקוטי שיחות חלק ט"ו הערה 24).

ימי בין המצרים - כימי חול המועד

כתב החתם סופר זי"ע בדרשותיו (דרוש ח' טבת תקפ"ח) בשם קדמונים, ימי בין המצרים ייפכו לעתיד לבוא, לימי ששון ושמחה, ויהיו כמו "חול המועד" שבין שני ימים טובים: "שבעה עשר בתמוז" ו"תשעה באב"..

ביטול המועדים

אמרו חז"ל: "כל המועדים עתידין ליבטל, וימי הפורים אינן בטלים לעולם, אמר רבי אלעזר, אף יום הכיפורים לא יבטל לעולם, שנאמר: "והייתה זאת לכם לחוקת עולם" (מדרש משלי ט, ב וילקוט שמעוני רמז תתקמ"ד).

וכך פסק הרמב"ם הלכות מגילה ב, י"ח: "כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח, חוץ ממגילת אסתר, והרי היא קיימת כחמישה חומשי תורה, וכהלכות של תורה שבעל פה, שאינן בטלים לעולם, ואעפ"י שכל זיכרון הצרות יבטל, שנאמר: "כי נשכחו הצרות הראשונות וכי נסתרו מעיני", ימי הפורים לא יבטלו, שנאמר: "וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם".

זמן הביטול: כדברי הרמב"ם - בימות המשיח. אמנם, ב"תפארת ישראל" למהר"ל פרק נ"ג וב"מגיד מישרים", לבית יוסף ויקהל - ביטול זה, מוכרח שיהיה לאחר מכן, בתחיית המתים ובאלף השביעי.

משמעות הביטול

שאלה: אחד מעיקרי האמונה שהתורה היא נצחית ומצוותיה לא יתבטלו ולא ישתנו לעולם, אם כן, הכיצד יבטלו מועדי ד' וימים טובים המלאים וגדושים במצוות מן התורה ומדברי סופרים.

כמה תשובות בדבר

א. ב"ספר העיקרים [להר"י אלבון] מ"ג פרק ט"ז: ניצחיות המועדים היא, שלא נבטל אותם מעצמנו, אבל על פי השם, כבר אפשר שיבטלו, וכן משמעות דברי ה"שדי חמד" בקונטרס הכללים מערכת הגימ"ל סי' ע"ו. בבחינת על פי ד' יחנו ועל פי ד' ייסעו. ואם הם מועדי ד', אז, תקראו אותם מקראי קדש".

ב. במהר"ל ב"תפארת ישראל" פרק נ"ג: "זמן ביטול המועדים יהיה בעת שהעולם כבר לא יתקיים במתכונתו כהיום, אלא בעולם התחייה - העולם הרוחני, שבו "מצוות בטלות" ואין בזה סתירה לנצחיות התורה, שהרי בתורה עצמה נקבע שבהגיע העת והזמן בו ישתנה העולם מהנהגתו עכשיו, המצוות לא ינהגו בו כפשוטן, והמועדים אשר יישארו - פורים ויום הכיפורים, מפני ששניהם עניינם חיים שלמעלה מהמוות, בפורים - נצלו מגזרת מיתה לחיים וביום הכיפורים - שבים מן החטא וזוכים להינצל ממות לחיים, וממילא שייכותם לעולם התחייה שעניינם חיים נצחיים".

ג. **רבי שלמה אלקבץ** זצ"ל בספרו "מנות הלוי" על הפסוק באסתר "וימי הפורים וגו': ביטול המועדים, היינו שניסי ההצלה של המועדים (כגון "זכר ליציאת מצרים" "זכר לענני הכבוד" וכו'), שהם היו הסיבה לקביעתם, יישכחו ברוב הצרות, שטרם הגאולה, ורק פורים ויום הכיפורים, שהם ימים הנעלים ביותר, בהיות שקיימו בהם "קיימו וקבלו עליהם - מה שקבלו בסיני: וביום הכיפור "ונסלח לכל עדת בני ישראל" ועונים ואומרים: "ד' הוא האלוקים" זיכרון עניינם וסיבתם לא יסוף מהם ומזרעם לעולם.

מדריך הלכתי לנופשים, למטיילים ולמתארחים

"ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה" (בראשית י"ב, ב) - כך נתברך אבינו אברהם, על ידי הקב"ה ביוצאו לדרך, לפי שהדרך גורמת.... וממעטת.... לכך הוזקק לשלש ברכות" (רש"י שם), **"בכל דרכיך דעהו** והוא יישר ארחתיך" (משלי ג, ו) - בפרט כשיוצאים לדרך זקוקים ביותר ל"דבר ד' - זו הלכה" וכדברי יעקב אבינו: "אם יהיה אלוקים עמדי, ושמרני בדרך הזה אשר אני הולך.... **ושבתי בשלום אל בית אבי**" אימתי, כאשר בכל מקום **"והיה ד' לי לאלוקים"**.

מזוזה במלונות וצימרים

השוהה בבית מלון או בצימר פחות מחודש - אינו צריך להניח מזוזה, כדין השוכר בית בחו"ל או המתגורר בפונדק בא"י, שפטור עד חודש. אבל, כששוכרים או מחליפים דירה בארץ ישראל המשמשת במשך השנה למגורים פרטיים - אסור לישן שם אפילו לילה בלי מזוזה.

כתובה: אף שאסור לאדם לשהות עם אשתו, אפילו שעה קלה בלא הימצאות כתובתם, כיון שהכתובה במקום ידוע ושומר, ובפרט, לנוהגים בירושלים מדורי דורות, שהכתובה אצל החמות - אין צורך להביאה למקום הנופש.

תפילה בציבור

היוצאים לטיול או לנופש, מחובתם לברר, בטרם צאתם לדרך, הימצאות **מקום תפילה**, ווספר תורה, כלשון מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל במכתבו שנדפס בספרי "תפילה כהלכתה": "אין מן הראוי לנסוע בידועין, למקום בו לא תתאפשר תפילה בציבור, אלא אם כן לצרכי רפואה פרנסה או מצווה" כמו כן, יש לוודא, שבמקום הנופש אפשרות לקניית מוצרי מזון ושתייה **בהכשר למהדרין**, מפני שאסור לאדם להכניס עצמו למצב, בו יאלץ לעבור על איסורים כמו כן, מן הראוי לוודא הימצאות **מקווה טהרה**, **וחוף לרחצה נפרדת** (המותר לרחצה).

תפילת עמידה במקום שאינו מקורה

שולחן ערוך צ, ט"ז: אסור להתפלל תפילת עמידה במקום שאינו מקורה - מפני שאין עליו אימתא דשמיא . פרט למתפלל ליד הכותל, במקום המקדש. בדרך, שאין מקום מכוסה, יתפלל בצדי אילנות שבדרך, כנאמר: "ויצא יצחק לשוח בשדה" - יצחק תיקן תפילת מנחה, ומבאר הבית יוסף: הכיצד התפלל יצחק בשדה ? שתי תשובות בדבר:

1. התפלל במקום המקדש, מקום העקידה. על כן מותר לכתחילה להתפלל תפילת עמידה ברחבת הכותל המערבי - אין שם מצב, שאין עליו יראת שמים. ואכן, בירושלים ת"ו נהגו להתפלל בחצרות המוקפות חומה, אף שאין להן קירוי, מפני שסמוכות למקום המקדש (חיד"א ב"ב"תי כהונה"). 2. יצחק אבינו התפלל בצד שיחים ["לשוח"] ואילנות שבדרך.

ברכת כוהנים בצפון הארץ

כידוע, באזור הצפון, אין הכוהנים נושאים כפיהם אלא בתפילת מוסף של שבת ויום טוב. במענה לשאלת הרה"ג שמואל ברוך גנוט שליט"א, אודות קבוצת מטיילים תושבי המרכז או הדרום המתארכת בטבריה, ענה הגר"ח קנייבסקי שליט"א: שישאו כפיהם. [אכן, ראוי לתאם עם הגבאים, משום מנהג המקום].

כשרות בטיול ובדרך

אחסון מזון

המתגוררים בבית מלון או אכסניה ולרשות כל המתארחים, מקרר או מקפיא משותף, ויתכן, שמשמשים גם כן, לאחסון מזון שאינו כשר, חובה עליהם לעטוף את מאכליהם בשני סימונים, כגון באריזה מוכרת ובנוסף בקשר או בנייר דבק, שניכר מיד אם נפתחו. לשלול החלפה, וחשש איסור "בשר שנתעלם מן העין".

שימוש בכלים

"צידה לדרך" היוצאים לדרך, למקומות שלא ניתן להשיג שם מוצרי מזון כשרים, מחובתם להצטייד במזון כשר לבל ייכשלו באכילה אסורה, בדרך. כיום, ניתן להצטייד במוצרי מזון רבים ומגוונים, השומרים על טריותם בדרך, אף ללא קירור, והחכם עיניו בראשו, לצאת לדרך עם כמות מספקת של "כלים חד פעמיים", כולל תבניות אפייה חד-פעמיות (שלא בכל מקום ניתנות להשגה). בכלל זה, רטבים, ממרחים ותבלינים כשרים, הנחוצים כידוע, לנופשים המכינים את מאכליהם בעצמם.

כלים המשמשים לאכילה במקום המיועד לאורחים או לקוחות (בתי קפה, מסעדות, מלונות או בתי הארחה), מותר להשתמש בהם, בשעת הצורך, **ללא הטבלה**, אף שיוצרו או נקנו מגוי (דרכי תשובה יו"ד ק"כ, ע).

הקונים כלי גויים חדשים בדרך ואין באפשרותם להטבילם, יגמרו בדעתם בשעת התשלום, שאינם מתכוונים לקנותם, ורשאים להשתמש בהם עד שיגיעו למקום מקווה, ים או נהר (עצת הגרש"ז אויערבך זצ"ל). **כלי זכוכית**, ניתן להטבילם, כשאינן מקווה, ים או נהר, **בשלג**, בתנאי שהכלי מכוסה כולו, וכמות השלג, ארבעים סאה - 576 ליטר - לחזון איש (דרכי תשובה שם, וחזו"א מקוואות תניינא ו, ג).

הערה: הרוכשים "מנגל" תוצרת חו"ל, חייבים להטביל את הרשת לפני השימוש, אבל אינה צריכה הכשרה. במנגל חד-פעמי לשימוש יחידי ואפילו נוסף - אין צורך בהטבלה (עפ"י שו"ת מנחת יצחק ה, ל"ב ואגרות משה יו"ד ג, כ"ג).

הנמצאים בדרך, בטיול או חניון, ואין להם אלא **סכין חלבית או בשרית**, מותרים לחתוך בה לחם, ירקות ופירות ומאכלי פרווה - כולם קרים, אפילו כדי לאכול את הנחתך עם מאכלים מהמין השני (חלבי או בשרי), בתנאי שהסכין נקייה ומקונחת היטב.

אבל אין חותכים בה דבר חריף (בצל, שום, צנון, פלפלים חריפים, לימון ומלפפונים מאד מלוחים או חמוצים), כדי לאוכלם עם המין השני - מפני שנעשים "בחזקת" הסכין (שו"ע יו"ד צ"ו, ה וט"ז שם, ה).

הדרכה לשימוש במכשירי מטבח שאינו כשר

משטחי העבודה [- שיש, נירוסטה או עץ]

משטחי העבודה העשויים **שיש מקורי** ויש אומרים אף "**שיש קיסר**" וכן משטחי **נירוסטה**, ניתנים להכשרה לאחר ניקוי יסודי וניגוב, בעירוני מים רותחים מבעבעים, מתוך קומקום או מיחם המחברים בעזרת חוט מאריך, ויוצקים על רצועה, רצועה, לאורך השיש, כאשר בין שפיכה לשפיכה, גורפים את המים שכבר הצטננו ומייבשים, כדי שהמשך הפעולה יהיה אפקטיבי. משטחים העשויים **עץ** וכדומה, או כאשר לא ניתן לבצע את ההכשרה הנ"ל, יש להקפיד על ניקיונם, ולהימנע מלהניח ישירות, על גביהם, כלים חמים, אלא על גבי משטח או מגבת פרוסה המתאימה לסיר. הונחו בטעות סיר או מחבת חמים, ישירות על המשטח - במידה והמקום היה יבש, האוכל והכלי כשרים, היה המקום רטוב - האוכל לרוב כשר מדין ביטול, ויש להעבירו מיד לכלי אחר, ואת הכלי יש להכשי, בהרתחת מים בתוכו, עד שיעברו מעבר לשפת הכלי, או ללבן קלות בתחתיתו בהחזקתו מעל להבה, מספר שניות בכל נקודה.

הכיור

כיור העשוי **נירוסטה**, ניתן להכשירו לשימוש, על ידי ניקויו ביסודיות, יבושו, ועירו מים רותחים מעלים בועות, כנ"ל לעניין הכשרת שיש ומשטחי נירוסטה. כיור העשוי **חרסינה** - אינו ניתן להכשרה, ויש להימנע מלהניח בקרקעיתו, כלים חמים, ולא להשהות בתוכו סכו"ם וכלים אפילו קרים במשך 24 שעות רצופות (כבוש כמבושל). ויש הרוכשים שני משטחי פלסטיק בצבעים שונים ומזהים ומניחים אותם לחילופין על גבי קרקעית הכיור, לשימוש חלבי ובשרי - בנפרד.

כיריים

כיריים המשמשות לבישול, טיגון וחימום מאכלים באמצעות **גז או חשמל** - יש לנקותם באופן יסודי, ולהתייחס אליהם כמשטח טרף, על כן, יש להקפיד שכל כלי שיונח על גבם יהיה יבש בתחתיתו (אזי אינו בולע ואינו פולט), וכמובן, מאכל חם שנפל על פני הכיריים - נועד לפח האשפה, בדומה לכיריים במטבח כשר למהדרין המשמשות גם לחלבי וגם לבשרי, ולפעמים לצליית כבד - שדין "טריפה". כמו כן, אין לנקות ולשטוף את חלקי הכיריים [-הטריפה] מעל כלים כשרים, בוודאי לא במים חמים, ויש לייחד כרית ניקוי (סקוץ) מיוחדת לצורך ניקוי זה. **כיריים "קרמיות" או "אינדוקציה"** ניתנים לשימוש, לאחר ניקוי יסודי והבערת גופי החימום, עד הגעתם למידת החום המירבית, ואז ניתן להשתמש, אפילו בהנחת הכלים עליהם ישירות - בתנאי שהכלים יבשים בתחתיתם. בכירי "אינדוקציה" פתרון נוסף, פשוט ומעולה, לכסות את הכיריים במשטח סיליקון או כל חומר תואם-אינדוקציה, ובכך, מחד, מפרידים בין המשטח לבין הסירים, ואין הפרעה לאיכות הבישול.

הערה: קולט אדים הניצב מעל כיריים המשמשות לכל מיני מאכלים, כיון שקשה לנקותו, אין אלא לנקותו היטב ולבודדו על ידי עיטוף בנייר אלומיניום או נייר, לשלול חזרת אדים ונטיפות לתוך התבשילים מאלמנט טרף.

תנורים

תנור אפיה רגיל (פועל בחשמל או בגז) הכשרתו בהמתנת 24 שעות בלא שימוש, יש לנקותו באופן יסודי, במידת הצורך, בעזרת "מפשירי שומנים" (אין להתייחס לנקודות שחורות או חומות יבשות, שאינן נקלפות בעזרת הציפורן), יש להפעילו במשך כשעה במידת החום המרבית כאשר הרשת (להנחת התבניות על גבה), בתוך התנור, והתנור כשר לשימוש. **תבניות האפייה** - אינן ניתנות להכשרה, אלא ב"ליבון חמור" - החזקתן באש, עד יאדימו ויוציאו ניצוצות (לא ניתן לביצוע בתנאים ביתיים, ואף הורס את ציפוי התבנית). ניתן להצטייד בתבניות חד-פעמיות (שלשימוש עד פעמיים, אף כשהן תוצרת חו"ל - אינן צריכות הטבלה).

תנור "פירוליטי" (המנקה עצמו) ניתן להכשרה, לאחר המתנת 24 שעות בלא שימוש, וניקוי כנ"ל, בהפעלת התכנית המלאה (כ 45 דקות), והתנור כשר לשימוש, כמובן בתבניות אחרות כנ"ל. **"טוסטר אובן"** בדרך כלל אינו ניתן לניקוי מוחלט, כיון שבשימוש השוטף מתלכלכים מאד המסילות, הדפנות ובעיקר התקרה המלאה בספירלות - גופי חימום - על כן לא ניתן להשתמש בתנור, שכזה, אלא כידוע בוודאות ששימש לחלבי או לבשרי או לפרווה בלבד!

עצה (טיפ אמתי) לחימום מזון בכל תנור שבעולם בלא הכשרתו

במידה ועוטפים את המאכל בשתי עטיפות הרמטיות, ובין שתיהן יבש לחלוטין, ניתן לחמם את המזון, אפילו בתנור ששימש למאכלים אסורים (הוראת אגרות משה יו"ד א, מ עפ"י שו"ע יו"ד ק"ח, א דרכ"ת שם ומשנ"ב תק"א, קל"ו) בדומה למנות מהדרין המוגשות במטוסים בעטיפה כפולה, בהיותן מחוממות בחברות טיסה זרות, בתנורי טריפה.

מיקרו גל

תנור מיקרו גל מצוי וקלאסי, המשמש לחימום ולהפשרה בלבד, ללא "גוף משחים" - ניתן להכניס לתוכו מזון העטוף בעטיפה אחת הרמטית בשקית ניילון אטומה, או כלי חד פעמי מפלסטיק או קל-קר - שאינם מחוררים. כמו כן, ניתן להכשירו בקלות, על ידי ניקויו ביסודיות כולל הצלחת המסתובבת, הכנסת כוס מים נקיים והפעלתו

במשך 4-5 דקות עד שכולו יתמלא באדים - כבולעו כך פולטו, שהרי התנור עצמו אינו מתחמם כלל בזמן השימוש, והרי הוא כאילו נקנה עתה בחנות.

הערה: במידה ומשתמשים בצלחת עצמה, יש להטבילה לפני השימוש, אלא אם כן, מדובר במלון, אכסניה, שבהם אין הכלים לשימוש פרטי.

טוסטר משטחים כאשר המזון מונח ישירות על גבי המשטח - לא ניתן להכשיר ולהשתמש בכלי זה אלא על ידי "ליבון חמור", שכנ"ל אינו ניתן לביצוע כמעט, ויש להימנע מלהשתמש בו.

מיחם, קומקום, ו"מיני בר" למים חמים

בדרך כלל משמשים לחימום מים בלבד, יש למלא את הכלי במים ככל שניתן, להרתיח את המים היטב, כאשר המכסה מונח עליהם, לאחר ההרתחה, יש לאפשר למים לצאת מבעד לברז, לשפוך את המים שהורתחו, וב"מיני בר" יש לצקת רותחין מבחוץ באזור הברז, לשלול בליעות מאיסורים שלתוכם יצקו את המים ישירות דרך הברז, והכלים כשרים לשימוש. **הערה:** לעניין השימוש במקררים ומקפיאים ובקולר בשבת ויום טוב - להלן.

מדיח כלים

יש להמתין 24 שעות בלא שימוש, להוציא את הרשתות עליהם מונחים הכלים, לנקותן ולערות עליהן רותחין. לנקות את פנים המדיח ביסודיות, כולל ניקוי הפילטר, ואז למלא את המדיח במים עד המקסימום, להרתיח את המדיח עד הטמפרטורה המרבית, להוציא את המים, ואז ניתן להשתמש במדיח.

הכשרת כלים והגעלתם

כידוע, הכלל הוא - "כבולעו כך פולטו" כל הבולע ברותחים או עם רוטב וכו' הכשרתו, לאחר המתנת 24 שעות ללא שימוש, בהגעלה במים רותחים מעלים בועות, העומדים על אש או על חשמל, (לא במים שהתחממו בדוד שמש), לאחר ניקוי וייבוש הכלי, מכניסים אותו למי ההגעלה, ואין צורך שהכלי יוכנס כולו במים המבעבעים בבת אחת, אלא אפילו חלק חלק, העיקר שכל חלקי הכלי יהיו בסוף התהליך, בתוך המים הרותחים המבעבעים, ונהוג לאחר מכן לשטוף הכלי במים קרים. **כלים שמשתמשים באש עצמה** (שיפודים, רשתות מנגל וכדומה) - חייבים ליבון חמור, היינו העמדתם באש עד שיאדימו ויוציאו ניצוצות - קשה וכמעט בלתי אפשרי לביצוע בתנאים ביתיים.

הערה: כלי זכוכית אינם צריכים הכשרה, אף אם שתו או אכלו בהם בבוקר חלבי - אם נשטפים ביסודיות, בעזרת סבון יכולים לעבור לשימוש בשרי. אף בני אשכנז שלעניין כלי חמץ לפסח, אינם מכשירים כלי זכוכית - עפ"י דעת רבי יחיאל מפריז - חומרה לפסח, אבל כל השנה מבשר לחלב ולהיפך - אין בעיה (פרי מגדים) **כמובן, למעשה:** ראוי ונכון שבכל מטבח למהדרין, יהיו סט כוסות וצלחות זכוכית ודורלקס נפרדים לחלבי ולבשרי, מחשש שמא ישלפו כלי תוך כדי סעודה, מהכיר, ולא ישטפוהו כראוי (דברים שומניים, אינם מתנקים בלי ספוגית וסבון), על כן, לכתחילה מייחדים כלי זכוכית נפרדים, אבל כנ"ל ההלכה מאפשרת, שימוש לחילופין, כשנמצאים בתנאי נופש, ואין די כלים.

שבת כהלכה בנופש

עירוב

בפרט בחו"ל ואף בארץ, ישנם מקומות נופש שאין מצוי בהם עירוב כלל. אמנם, קמפוס המגודר כולו בגדר כשירה - כולו רשות היחיד, אולם כשמתארחים שם כמה משפחות, ואין במקום, כאמור, עירוב כללי [שיתופי מבואות] - צריכים להניח "עירובי חצרות", כשאחד מבני החצר מקנה לכולם פת וכו' ומברך "... על מצות עירובי חצרות". יש במתחם משפחות גויים, יש ליידעם ולקבל הסכמתם לביצוע "אקט יהודי" הכולל את שטחם, בשבת.

בארץ, ניתן לקבל מידע מעודכן על הימצאות עירוב והקיפו בכל רחבי הארץ, ב"מרכז לעירובין בארץ הקדש" רח' שטראוס 10 ירושלים טלפון 02-5000253.

תחום שבת

בכל מקום יישוב, כאשר יוצאים מתחום השטח הבנוי, בהליכה של כ 10 דקות - יוצאים מחוץ לתחום שבת, מידע עדכני וייעוץ אודות יציאה מחוץ לתחום, ניתן לקבל בארגון "ערבתם" בטלפקס 0722-722-909.

חיישני תאורה

במקומות רבים, בכניסה למתחם או בהתקרבות לבית, מופעלים על ידי העובר מנגנון "אלקטרו-גלי" או מנגנון "אינפרא אדום דומם" המקרינים גלים לאזור מסוים, ובכניסת האדם לאזור המוקרן, חוזרים גלים בתדירות משתנה, המפעילים תאורה, רוב גדולי הפוסקים התירו לעבור שם, כשעוברים לתומם, ובתנאי, שאין חושך מוחלט בסביבה (פסיק רישא דלא ניחא ליה, במלאכה הנעשית מאליה, בלא פעולת האדם - "מלאכת מחשבת אסרה תורה"), ואין צריך לומר, שבשעות היום - מותר לעבור. **ולמעשה** הוסיפו הפוסקים, שמשום כבוד השבת, עדיף, אם ניתן, ללכת בדרך אחרת, במידה ואין בכך טרחא יתירה. יש לציין, שהגרי"ש אלישיב זצ"ל מסכים להנ"ל בתאורת רחוב, אבל בתאורה בחזית הבית ובתוכו, ממליץ להמתין, או לבקש בדרך סיפור, מגוי שיעבור, ולעבור אחריו.

כשהמקום חשוך לחלוטין - קיימות מספר עצות, לפי סדר העדיפות דלהלן: 1. להמתין לגוי שיעבור ממילא, לצורך עצמו, ולעבור אחריו. 2. במקום הצורך, לבקש מגוי (עדיף ברמז), שיעבור לפניו. 3. ללכת בקצב מאד איטי, אזי החיישן אינו קולט את העובר, ואם כן, אין זה כבר "פסיק רישא". 4. בשעת הדחק גדולה, אפשר לבקש מקטן שילך לפניו (באור הלכה שמ"ג). 5. באין ברירה, יש ללכת בשינוי - בהליכה לאחור (שו"ת מעשה חושב ב, ב).

מצלמות אבטחה - בית שמותקן בו "וידאו ביטחון" בכניסה, ותמונת הנכנס מופיעה על מסך, אם הושאר דולק מערב שבת או הופעל על ידי גוי - מותר לעבור שם, שאין כאן כתיבה, אלא גלי זרם חשמלי הגורמים להיווצרות תמונה, והכוונה לשמירת הביטחון (תשובת הגרש"ז אויערבך זצ"ל בכת"י, בשלחן שלמה ש"מ, י"ב).

המתארחים בארץ או בחו"ל בשבת, מחובתם לברר מערב שבת

1. האם דלתות המלון והחדרים אינן חשמליות ואינן מופעלות על ידי "עין אלקטרונית" או "כרטיס חכם" ? ואם כן, יש לבקש גיבוי מפתח. ואם אין, יש לרכז את כל הנצרך לשבת, ולא לצאת ולהיכנס לחדר, אפילו לא לצורך תפילה בציבור. 2. אין בחדרים חיישנים "גלאים" או "עיניות" המפעילים או מכבים חשמל ומזגנים בפתיחת הדלת ? ובכלל זה, אזעקה עם "גלאי נפח", בכל אלו, פועלת נורה הנדלקת ונכבית במעבר בתחומה [אף שיש מתירים - שו"ת שבט הלוי], במידה וקיימים: **יש לנטרלם או לכסותם היטב** בנייר אלומיניום וכדומה, באופן שיוסרתו ולא יוכלו לזהות, בשבת, שום תזוזה. 3. האם ברזי המים, אינם מופעלים על ידי חיישן, ולאחר הרמת היד, אין מופעל פנ לייבוש הידיים ? 4. אין באסלה או ב"ניאגרה" מיכל שמטרתו לצבוע את המים בכל שימוש, ואם כן, כשהמיכל תלוי באסלה, יש להוציאו (בשבת - בשינוי) או להרחיקו ממרכז זרם המים, כשהמיכל בניאגרה - יש להוריד את במים בשינוי.

משאבות מים חשמליות

הבעיה מצויה, בעיקר בבניינים רבי קומות, מהקומה החמישית ומעלה, ויש ואף הדירות הנמוכות, מקומת הקרקע ומעלה, מחוברות למשאבת מים חשמלית, כאשר כל פתיחת ברז בשבת עלולה להפעיל משאבה או להשפיע על עוצמת הזרם. דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל להתיר, כיון שפתיחת הברז אינה מפעילה מיידית את המשאבה, והוי גרמא בריבוי בשיעורים של מבעיר, שה"אור שמח" (שבת י"ח, א) היקל בה. כמו כן, יש להניח שהמשאבה כבר פועלת בעקבות פעולה של שכן, **והמחמיר** יפתח ברזים בשבת - **בשינוי**. בפרט באמצע הלילה, או בבניין עם מעט דיירים, שאז יתכן, שהחשש קרוב יותר ל"פסיק רישא".

אכן, **בהורדת המים בשירותים**, יש מקום להקל יותר, שכן פעולת צריכת המים - נחשבת כגרמא, כיון שנעשית לאחר פעולת ריקון המיכל, כתוצאה מירידת המצוף ופתיחת כניסת המים למיכל (עפ"י הנחיות מכון

מדעי טכנולוגי להלכה, ירושלים). בדירות שבמפּלס **שתחת הקרקע**, המים מתנקזים על ידי "סילוקית" ובכל פתיחת ברז, מעשה **בידיים**. ויש להתיר **רק בצורך גדול, בשינוי** (חוט שני ד, עמ' קס"ז וביע אומר ט, ל"ד).

מזגנים - מזגנים רגילים (שאינם מופעלים ע"י חיישן) - מותרת כניסה ויציאה מהחדר או פתיחת חלונות, שכל אלו נחשבים "גרמא ואינו מכוון". **מזגן בטכנולוגיית אינוורטר** - פועל ברציפות משתנה בלי ניתוק והפעלת המנוע (פרט למקרים קיצוניים, בלתי שכיחים) והפעלתו מלפני שבת, מותרת לכתחילה.

מקררים דיגיטליים

מן הדין, יש לבטל, בראש ובראשונה את הזיקה של פתיחת וסגירת הדלת לתאורה ולמאוורר. בדגמים מתקדמים יותר, המפסקים מוסלקים בפנל של הדלת, ולא ניתן להבחין בהם בעין או בגיטוש עם האצבעות, ישנם גם כן, צגים חיצוניים המראים את מידת הטמפרטורה ורמת הקור, ויש לבדוק אם הם נדלקים וכבים מיד עם פתיחת הדלת. **העצה המעשית והיעילה ביותר:** להצטייד ב"טיימר - שקע" עם זיזים, ולפני שבת לכוון את פעילות המקרר, שייכבה בזמנים שבהם ייעשה השימוש במקרר.

מקררים קטנים - "מיני"

המצויים בחדרי אירוח, נפחם מצומצם, ובדרך כלל אין בהם בעיות הלכתיות, פרט לתאורה - אם קיימת, שאותה יש לשלול לפני שבת, או להשתמש ב"טיימר שקע" הנ"ל. **הערה:** בבתי מלון שפתיחת המקרר או הוצאת מצרכים מלווה ברישום בקבלה, חובה לבטלו לפני שבת.

מקפיאים

ישנם סוגי מקפיאים שונים (DEFROST וכן NOFROST) ובהם: התראות דלת או טמפרטורה באמצעות נורית או זמזם, מערכות הפשרה אוטומטיות ומאווררים לפיזור או סחרור האוויר, וכן תצוגה דיגיטלית חיצונית, וחלק מהם לא ניתן כלל לביטול לפני שבת, ואזי, יש לרכז את כל המזון הנצרך לשבת במקפיא שהוא חלק מהמקרר, ולהימנע מפתיחת מכשיר המשמש רק כמקפיא. כמו כן, קיימת אפשרות לחיבור המקפיא לשעון שבת, וכמובן, שבמקפיא, ניתוק אפילו לפרקי זמן ממושכים אינו משמעותי לפעולת המקפיא. **ברירת מחדל:** לא הוכנו הסידורים הנדרשים לפתיחת המקפיא בשבת, יש לכסות את צג התצוגה החיצוני ולפתוח את דלת המקפיא בשבת בשינוי.

מיני-בר וקולר - שאינם מאושרים לשימוש בשבת - השימוש במים החמים, בשבת, אסור בהחלט. לשימוש במים הקרים - כאשר שומעים שהמנוע פועל - מותר להוציא אף כמות גדולה של מים. בזמן שאינו פועל - כמעט בהכרח שהמוזג, יפעילנו. ואמנם, במזיגת כוס אחת בלבד, יתכן מאד שלא יופעל המנוע, כך שאין זה "פסיק רישא" ומותר.

מדי מים דיגיטליים במקומות בהם אין מדי מים המאושרים לשימוש בשבת כהלכה, הרוצה להחמיר על עצמו, ישתדל לפתוח את ברזי המים בשינוי. ובהורדת המים בשירותים, יש להקל יותר, כנ"ל לעניין משאבות מים.

חימום מאכלים לכבוד שבת במקום שאין בו פלטה של שבת

על גבי אש גלויה [כיריים של גז, חשמליות, אינדוקציה וכדומה] מותר להשאיר לפני שבת, אך ורק תבשיל שהוא כבר מבושל לפני שבת "כמאכל בן דרוסאי" - דהיינו חצי בישול, אז מותר להשאירו, כיון שכבר לא חוששים שאדם יבא לעשות פעולות למהר את הבישול. **היתר נוסף** בשולחן ערוך, שם, להשאיר על אש גלויה, תבשיל אפילו אינו מבושל כלל אם בתוך הסיר גם כן חתיכת בשר בקר בלתי מבושלת, והיינו, אם התבשיל מיועד לאכילה לשבת ביום, כיון שהבשר לא ראוי לסעודת הערב - לא חששו שנעשה פעולות למהר את הבישול. כלשון השו"ע: "משום שמסיח דעתו ממנו".

מיחם מים

שמשאירים על אש גלויה, [כמו המיחם החשמלי - במצב שבת, או שאינו חשמלי המונח על גבי הפלטה], חובה שהמים שבתוכם ירתחו לחלוטין ויבעעו לפני כניסת שבת, שאם לאו הרי עדיין אין המים מבושלים כל צרכם, וכאשר יוציאו מן המיחם בשבת מים, השארית שנשארה תמהר להתבשל [כיון שהכמות קטינה] ויעברו על

איסור בישול המים. לא הספיקו להרתיחם, מותר יהיה בשבת אך ורק לערות את כל המים ולהכין בהם תה או קפה, באופן שלא יישארו במיחם מים נותרים.

הליכה על גבי דשא מותר ללכת, לשבת או לשכב על גבי דשא בשבת, ואף לפרוס בעדינות שמיכה או מחלצת. אבל כשהדשא או עשבים גבוהים 30 ס"מ אסור לרוץ עליהם (משום פסיק רישיה של מלאכת קוצר). צמחייה או עצים בגובה של 30 ס"מ ומעלה, אסור להזיזם בשבת, משום טלטול מוקצה.

ערסל ונדנדה

אסור לעלות או להתנדנד בערסל או נדנדה התלויים אפילו רק בצד האחד בעץ. אבל כשתלויים בו או מוט ברזל התלויים בעץ - מותר. כמו כן, אסור לתלות בענף או חבל הקשור לעץ, מעיל, תיק או מגבת, ולא להורידם.

השתזפות בשבת

מותר לטייל בקיץ אף בשמש יוקדת, והפנים או הידיים מקבלות "צבע", כיון שאין מתכוונים להשתזף. אבל אסור לשבת במכוון על גבי מרפסת מוצפת שמש (כמובן בצניעות) על מנת להשתזף, וזאת משלש סיבות:

א. מחשש שמא יבואו להשתמש במריחת משחה או קרם, להגנה מפני קרינת יתר. **ב.** משום איסור "צובע", החשיפה לקרני השמש היא המשנה את צבע העור, ועל"פ יש בזה "צובע מדרבנן". **ג.** יש בכך משום אסור רפואה בשבת, שנאמר: "שמש צדקה מרפא בכנפיה". (שו"ת מנחת יצחק, שו"ת חלקת יעקב וכף החיים סי' קס"א וקצות השולחן קמ"ד). **כאמור**, אם הכוונה רק לתענוג בעלמא ולא לשיזוף - **מותר**. (שו"ת אז נדברו).

משקפיים בעלות עדשות שמשנה צבען בחשיפה לשמש

לדעת רוב רובם של הפוסקים מותרות, מפני שאין דעת בני אדם לראות זאת כצביעה, ובשונה מהשתזפות, שם לתוצאה יש קיום לימים רבים, מה שאין כן, במשקפיים אלו, הרי זה דומה לאדם העומד מול מראה וצבע בגדו משתקף במראה, האם יעלה על הדעת לומר לו, אל תזוז, כי מראה צבע הבגד יעלם מן המראה? ... ואין זה דומה אלא למחוגי שעון המצופים בזרחן המאפשר אף כמעט בחשיכה לראות את השעה, אבל אין בזה כהבאת צבע ושינוי גון, אלא כהשתקפות זמנית בלבד (אגרות משה יחוה דעת, שבט הלוי, בצל החכמה, הגרש"ז אויערבך והגר"נ קרליץ זצ"ל)

הערה: במקומות שאין ערוב, אסור לצאת בשבת במשקפי שמש.

ברכה על ראיית הים התיכון, הכינרת וים המלח

מי שלא ראה את הים התיכון 30 יום, יברך: "ברוך אתה. וכו'..שעשה את הים הגדול" (שו"ע רכ"ח, א). אך מכיוון שלדעת הרא"ש וראשונים נוספים, ברכה זו נתקנה על האוקיינוס, הורו ערוה"ש הגרש"ז אויערבך, הגרי"ש אלישיב והגב"צ אבא שאול זצ"ל, שכיוון, שהים התיכון מתחבר לאוקיינוס עדיף לברך: "ברוך אתה...עושה מעשה בראשית" ומרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל הציע, להוסיף מיד לאחר "מעשה בראשית", "שעשה את הים הגדול".

בראיית הכינרת מברכים "עושה מעשה בראשית" שוודאי קיימת מששת ימי בראשית (מור וקציעה). אבל אין לברך על ים המלח, כמפורש בחז"ל (ברש"י לבראשית י"ד) "נמשכו יאורים לשם, ונעשה ים המלח, ואינו מששת ימי בראשית (שו"ת שבט הלוי ט, מ"ז).

ד' ישמור צאתכם ובואכם לחיים ולשלום עד העולם

כתובת לברורים וקבלת "דפי הלכה" במייל הרב יצחק יעקב פוקס, y0548483398@gmail או בפקס: 025372586 פלאפון 0548483398 מחבר הספרים: תפילה כהלכתה, הליכות בת ישראל, הכשרות, הליכות בין אדם לחברו והליכות תינוקות וקטנים